

**ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ЦЕНТР ПРОБАЦІЇ»
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПЕНІТЕНЦІАРНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ»**

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР
ДО
ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ПРОБАЦІЮ»**

*За загальною редакцією
О. Л. Копиленка, Є. Ю. Бараша*

Київ 2019

УДК 343.8

*Рекомендовано Вченою радою Інституту
законодавства Верховної Ради України 22.01.2019 р.
(протокол № 1)*

ISBN 978-617-7523-35-1

**Науково-практичний коментар до Закону України
«Про пробацію»** / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф.,
академіка НАН Копиленка О. Л., доктора юрид. наук, проф.
Бараша Є. Ю. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. 114 с.

Видання містить постатейний коментар до Закону України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року, підготовлений на основі досягнень юридичної науки та практики функціонування органу пробації.

Науково-практичний коментар підготовлено Інститутом кримінально-виконавчої служби спільно з Інститутом законодавства Верховної Ради України, Державною установою «Центр пробації» та Всеукраїнським Об'єднанням Громадської організації «Пенітенціарна Асоціація України». До складу авторського колективу залучено провідних вітчизняних науковців та практиків.

Законодавство станом на січень 2019 року.

Науково-практичний коментар розраховано на якнайширше коло читачів, але, насамперед, на тих, хто використовує Закон у своїй щоденній практиці – персонал органів пробації та органів і установ виконання покарань, волонтерів пробації, представників суду, прокуратури, Національної поліції України, суб'єктів соціального патронажу, громадських і правозахисних організацій, а також науковців, викладачів, студентів закладів вищої освіти та всіх тих, хто цікавиться проблематикою у сфері пробації.

УДК 343.8

ISBN 978-617-7523-35-1

© Колектив авторів, 2019
© Інститут кримінально-виконавчої служби, 2019
© Інститут законодавства Верховної Ради України, 2019
© Державна установа «Центр пробації», 2019

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Автухов Костянтин Анатолійович, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (ст. 2 у співавторстві з *Барашем Є. Ю., Яковець І. С., Янчуком О. Б.*);

Бараш Євген Юхимович, начальник Інституту кримінально-виконавчої служби, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 2 у співавторстві з *Автуховим К. А., Яковець І. С., прикінцеві положення* у співавторстві з *Янчуком О. Б.*);

Бойко-Бузиль Юлія Юріївна, завідувач кафедри психологічних дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат психологічних наук, доцент (ст. 10 у співавторстві з *Васюком В. А., Микитась І. М., Монаєнком А. О., Суботенко О. О.*, ст. 13 у співавторстві з *Микитась І. М., Монаєнком А. О., Суботенко О. О.*);

Васюк Віктор Анатолійович, заступник директора Державної установи «Центр пробації» (ст. 7, 8 у співавторстві з *Карандюк І. В., Монаєнком А. О.*, ст. 10 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Микитась І. М., Монаєнком А. О., Суботенко О. О.*, ст. 14 у співавторстві з *Заляловою І. М., Карандюк І. В.*, ст. 18 у співавторстві з *Карандюк І. В., Микитась І. М.*, ст. 21 у співавторстві з *Заляловою І. М., Карандюк І. В.*);

Залялова Ірина Миколаївна, доцент кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук (ст. 6 у співавторстві з *Яковець І. С.*, ст. 14, 21 у співавторстві з *Васюком В. А., Карандюк І. В.*);

Карандюк Ірина Вікторівна, начальник відділу досудової пробації Державної установи «Центр пробації» (ст. 7, 8 у співавторстві з *Васюком В. А., Монаєнком А. О.*, ст. 9 у співавторстві з *Монаєнком А. О.*, ст. 14 у співавторстві з *Васюком В. А., Заляловою І. М.*, ст. 15 у співавторстві з *Сокальською О. В.*, ст. 16 у співавторстві з *Кирилюк В. А., Мірошніченком Ю. Р.*, ст. 17 у співавторстві з *Кирилюк В. А.*, ст. 18 у співавторстві з *Васюком В. А., Микитась І. М.*, ст. 19 у співавторстві з *Микитась І. М.*, ст. 21 у співавторстві з *Васюком В. А., Заляловою І. М.*);

Кирилюк Валентина Анатоліївна, перший заступник начальника Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук (ст. 11 у співавторстві з *Монаєнком А. О., Чернишовим Д. В.*, ст. 16 у співавторстві з *Карандюк І. В., Мірошніченком Ю. Р.*, ст. 17 у співавторстві з *Карандюк І. В.*);

Кріпак Анна Андріївна, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і пробації Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук (ст. 22, 23 у співавторстві з *Яковець І. С.*);

Мірошниченко Юрій Романович, народний депутат України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України (ст. 16 у співавторстві з *Карандюк І. В., Кирилюк В. А.*)

Микитась Ірина Миколаївна, начальник кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук (ст. 10 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Васюком В. А., Монаєнком А. О., Суботенко О. О.*, ст. 13 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Монаєнком А. О., Суботенко О. О.*, ст. 18 у співавторстві з *Васюком В. А., Карандюк І. В.*, ст. 19 у співавторстві з *Карандюк І. В.*, ст. 20 у співавторстві з *Суботенко О. О.*);

Монаєнко Антон Олексійович, головний науковий співробітник Інституту законодавства Верховної Ради України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (ст. 7, 8 у співавторстві з *Васюком В. А., Карандюк І. В.*, ст. 9 у співавторстві з *Карандюк І. В.*, ст. 10 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Васюком В. А., Микитась І. М., Суботенко О. О.*, ст. 11 у співавторстві з *Кирилюк В. А., Чернишовим Д. В.*, ст. 12 у співавторстві з *Суботенко О. О.*, ст. 13 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Микитась І. М., Суботенко О. О.*);

Музика Анатолій Ананійович, головний науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і пробації Інституту кримінально-виконавчої служби, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України (ст. 1, 3 у співавторстві з *Янчуком О. Б.*);

Сокальська Олена Володимирівна, старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і пробації Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук, доцент (ст. 4, 5 у співавторстві з *Яковець І. С.*, ст. 15 у співавторстві з *Карандюк І. В.*);

Суботенко Олена Олександрівна, заступник директора Державної установи «Центр пробації» (ст. 10 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Васюком В. А., Микитась І. М., Монаєнком А. О.*, ст. 12 у співавторстві з *Монаєнком А. О.*, ст. 13 у співавторстві з *Бойко-Бузиль Ю. Ю., Микитась І. М., Монаєнком А. О.*, ст. 20 у співавторстві з *Микитась І. М.*);

Чернишов Денис Вікторович, заступник Міністра юстиції України (ст. 11 у співавторстві з *Кирилюк В. А., Монаєнком О. А.*);

Яковець Ірина Станіславівна, перший заступник директора Державної установи «Центр пробації», доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (ст. 2 у співавторстві з *Автуховим К. А., Барашем Є. Ю.*, ст. 4, 5 у співавторстві з *Сокальською О. В.*, ст. 6 у співавторстві з *Заляловою І. М.*, ст. 22, 23 у співавторстві з *Кріпак А. А.*);

Янчук Олег Борисович, директор Державної установи «Центр пробації» (ст. 1, 3 у співавторстві з *Музикою А. А.*, **прикінцеві положення** у співавторстві з *Барашем Є. Ю.*).

ЗМІСТ

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера дії Закону	8
Стаття 2. Визначення термінів	12
Стаття 3. Законодавство про пробацію	18
Стаття 4. Мета пробації	26
Стаття 5. Принципи пробації	29
Стаття 6. Завдання пробації	35

Розділ II. ПІДСТАВИ ТА ЗМІСТ ПРОБАЦІЇ

Стаття 7. Підстави для застосування пробації	41
Стаття 8. Види пробації	42
Стаття 9. Досудова пробація	44
Стаття 10. Наглядова пробація	48
Стаття 11. Пенітенціарна пробація	58
Стаття 12. Особливості пробації щодо неповнолітніх	65
Стаття 13. Соціально-виховна робота	69

Розділ III. СУБ'ЄКТИ ПРОБАЦІЇ

Стаття 14. Суб'єкти пробації	74
Стаття 15. Основи правового статусу суб'єктів пробації	79
Стаття 16. Основні права суб'єктів пробації	80
Стаття 17. Основні обов'язки суб'єктів пробації	85

Розділ IV. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОБАЦІЇ

Стаття 18. Орган пробації	89
Стаття 19. Правовий статус персоналу органу пробації	91
Стаття 20. Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією	96

Стаття 21. Взаємодія органу пробації з органами влади, підприємствами, установами та організаціями	101
Розділ V. НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ	
Стаття 22. Контроль за діяльністю органу пробації	104
Стаття 23. Нагляд за дотриманням законів органом пробації	107
Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ	111

Закон України
«ПРО ПРОБАЦІЮ»
(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 93)

{Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2018, № 3–4, ст. 26}

{Установити, що у 2016 році норми і положення цього Закону застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів та бюджету Фонду соціального страхування України згідно із Законом № 928-VIII від 25.12.2015}

{Установити, що у 2017 році норми і положення цього Закону застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів згідно із Законом № 1801-VIII від 21.12.2016}

{Установити, що у 2018 році норми і положення цього Закону застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України з урахуванням наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів згідно із Законом № 2246-VIII від 07.12.2017}

Розділ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера дії Закону

1. Цей Закон визначає мету, завдання, підстави, види пробації, правовий статус персоналу органу пробації та суб'єктів пробації.

1. У ст. 1 Закону України «Про пробацію» (далі – Закон) окреслена сфера його дії, тобто межі поширення Закону на певну діяльність органу пробації – центрального органу виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері пробації. Таким органом є Міністерство юстиції України. Сфера дії Закону розкривається через визначення: мети, завдань, підстав, видів пробації, правового статусу персоналу органу пробації та суб'єктів пробації.

2. *Пробація* – це система наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого (п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону).

3. *Мета пробації* – єдина (цілісна, неподільна) і характеризується такими складовими, як: 1) забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених; 2) запобігання вчиненню ними повторних злочинів; 3) забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених. До того ж судом ураховується, зокрема, ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця, а у разі вчинення злочину у співучасті – ще й характер і ступінь участі з них у вчиненні злочину (ст. 68 Кримінального кодексу України (далі – КК України)).

Про поняття «***мета пробації***» див. коментар до ст. 4 Закону.

4. Мета пробації досягається через утілення у цій сфері діяльності (пов'язаної із застосуванням установлених законодавством наглядових і соціально-виховних заходів)

певних завдань. **Завдання пробації** визначено у ст. 6 Закону, ними є:

підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених;

здійснення нагляду за: засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;

виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;

реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

проведення соціально-виховної роботи із засудженими;

здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;

реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних злочинів.

Про поняття **завдань пробації** див. також коментар до ст. 6 Закону.

5. Підстави для застосування пробації передбачені у ст. 7 Закону.

До них віднесено:

1) письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого;

2) обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до одного з таких покарань: а) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; б) громадських робіт; в) виправних робіт; г) позбавлення волі на певний строк; д) обмеження волі;

3) обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням;

4) ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

5) ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років;

6) акт про помилування, яким засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт.

Якщо йдеться про досудову пробацію, суд, вирішуючи питання про застосування до особи пробації, бере до уваги характер учиненого злочину та соціально-психологічну характеристику особи обвинуваченого, яку готує персонал органу пробації.

Варто звернути увагу на те, що КК України (ст. 85 і 87) та Положенням про порядок здійснення помилування, що затверджене Указом Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015, не передбачена можливість такого виду помилування, як заміна покарання або невідбутої частини покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт. Помилування засуджених здійснюється лише у виді: заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше ніж 25 років; повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань.

Про поняття **«підстави для застосування пробації»** див. також коментар до ст. 7 Закону.

6. Існує три **види пробації**: досудова пробація; наглядова пробація; пенітенціарна пробація. Про їх поняття див. коментар до ст. 8–11 Закону.

7. **Правовий статус персоналу органу пробації** врегульовано ст. 19 Закону. Поняття **«правовий статус»** (лат. status – становище) означає сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб.

Персонал органу пробації – це працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації (п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону).

Права, обов'язки, відповідальність, правовий та соціальний захист персоналу органу пробації визначаються законами України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про пробацію» та Кодексом законів про працю.

Здійснюючи нагляд, персонал органу пробації має право:

перебувати на земельних ділянках, у жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це керівника або уповноваженої ним особи;

відвідувати суб'єктів пробації за місцем їх проживання, роботи або навчання;

викликати суб'єктів пробації до органу пробації та отримувати від них усні чи письмові пояснення.

Персоналу органу пробації безоплатно надається у встановлений ним строк інформація, необхідна для здійснення його повноважень. Невиконання законних вимог персоналу органу пробації тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Про поняття **«правовий статус персоналу органу пробації»** див. також коментар до ст. 18–19 Закону.

8. Правовий статус суб'єктів пробації врегульовано ст. 15–17 Закону.

Суб'єкти пробації – це засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь (п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону). До суб'єктів пробації, згідно зі ст. 14 Закону, належать:

обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь;

особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням;

звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років;

особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів;

особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення.

За винятком обмежень, визначених законами України і встановлених рішенням суду, суб'єкти пробації користуються всіма правами людини і громадянина, передбаченими Конституцією України.

Закон визначає такі основні права суб'єктів пробації:

участь у підготовці досудової доповіді;

участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим;

роз'яснення своїх прав та обов'язків;

отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду;

отримання інформації про можливу допомогу і консультації;

участь у програмах і заходах, що організовуються органом пробації;

дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом;

оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації (ст. 16).

Закон визначає такі основні обов'язки суб'єктів пробації:

виконувати встановлені законом та покладені на них рішенням суду обов'язки;

не вчиняти правопорушень;

виконувати законні вимоги персоналу органу пробації;

надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації (ст. 17).

Про поняття «*правовий статус суб'єктів пробації*» див. також коментар до ст. 15–17 Закону.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) волонтер пробації – фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі;

2) досудова доповідь – письмова інформація для суду, що характеризує обвинуваченого;

3) нагляд – заходи, що здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених з метою дотримання обов'язків, визначених законом та покладених на них судом;

4) орган пробації – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації;

5) персонал органу пробації – працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації;

6) пробація – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого;

7) пробаційна програма – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити;

8) суб'єкти пробації – засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь.

1. Коментована стаття розміщена одразу за статтею, що визначає сферу дії цього Закону, чим підтверджується важливість її положень. Фактично, у ній розкривається зміст основних правових категорій, що введено в законодавство коментованим Законом. Основним завдання цієї статті є

вироблення чіткого понятійного апарату та надання уявлення про зміст базових категорій.

2. У ст. 2 винесено не всі визначення, що містяться в Законі. У тексті Закону містяться й інші визначення, наприклад термін «досудова пробація» розкрито в ч. 1 ст. 9, «наглядова пробація» – ст. 10, «пенітенціарна пробація» – ст. 11, «соціально-виховна робота» – ст. 13 Закону.

3. У п. 1 ст. 2 наведено визначення **«волонтер пробації»**. Це визначення фактично формує перелік вимог, що висуваються до волонтерів пробації, а саме таких осіб: 1) фізична; 2) повнолітня; 3) отримала повноваження від органу пробації та волонтерської організації, яку представляє; 4) роботу здійснює на добровільній і безоплатній основі.

Детальніше питання залучення волонтерів урегульовано ст. 20 Закону та Положенням про організацію діяльності волонтерів пробації, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5.

Слід звернути увагу, що у визначенні вказано, що повноваження на участь в діяльності, пов'язаній з пробацією, надає орган пробації як центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері пробації, тобто Міністерство юстиції України (п. 4 аналізованої статті). Таким чином, відповідно до наведеного визначення лише Міністерство юстиції України має надавати повноваження волонтеру пробації.

Наведене визначення терміна «волонтер пробації» є доволі лаконічним і не розкриває всебічно межі участі волонтера пробації у діяльності з застосування кримінально-правового примусу до суб'єктів пробації.

4. У п. 2 наведено визначення поняття **«досудова доповідь»**, котру пропонують розуміти як письмову інформацію для суду, що характеризує обвинуваченого. Поняття є скороченим і не відображає певні суттєві ознаки досудової пробації, зокрема не міститься вказівка щодо суб'єкта подання такої інформації, яким є саме орган пробації.

Більш конкретно визначення щодо цього напрямку роботи органу пробації міститься у ст. 9 Закону, у якій у ч. 1 визначено: **досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою**

інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності.

Тобто досудова доповідь за змістом є результатом досудової пробації. Закон наводить лише загальні положення щодо змісту та форми досудової доповіді, детальніше це питання врегульовано у Порядку складання досудової доповіді, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5. У свою чергу підстави підготовки досудової доповіді визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України).

5. У п. 3 ст. 2 Закону міститься визначення терміна **«нагляд»** – заходи, що здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених з метою дотримання обов'язків, визначених законом та покладених на них судом.

Важливо зазначити, що Закон використовує термін нагляд із різним змістом: «нагляд пробації», про що йдеться в пункті, та «нагляд за пробацією», про що вказано у ст. 23 Закону, котре розуміють як нагляд за дотриманням законів органом пробації, що здійснюють органи прокуратури відповідно до Закону України «Про прокуратуру».

Якщо слідувати змісту поняття «пробація», що буде проаналізовано далі, то можна констатувати, що нагляд є одним із двох основних заходів, що здійснюють органи пробації, поряд із соціально-виховними заходами.

Перелік можна сформулювати на підставі визначення наглядової пробації, що наведено у ст. 10: **«Наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також**

направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів».

Відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону, порядок здійснення нагляду затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації. На сьогоднішній день положення щодо нагляду за засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, міститься в Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань (далі – Інструкції), затвердженій спільним наказом Державного департаменту з питань виконання покарань та Міністерства внутрішніх справ від 19.01.2003 р. № 270/1560. Значна кількість норм цієї Інструкції суперечать вимогам Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), КПК України й аналізованого Закону.

6. У п. 4 коментованої статті вказано визначення терміна **«орган пробації»** як центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері пробації.

Відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2.07.2014 р. № 228, центральним органом виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері пробації, є Міністерство юстиції України.

За текстом самого Закону термін «орган пробації» застосовується за змістом не лише до центрального органу виконавчої влади, а й безпосереднього виконавця завдань пробації – уповноваженого органу з питань пробації.

7. У п. 5 наведено визначення **«персонал органу пробації»** – працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації.

Грунтовним для визначення статусу персоналу пробації має бути чинний Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» 2005 р., однак наразі текст цього закону не відповідає положенням Закону.

Питання правового статусу персоналу органу пробації розкрито у ст. 19 Закону та в Типовому положенні про

уповноважений орган з питань пробації, що затверджено наказом Міністерства юстиції України від 18.08.2017 р. № 2649/5. У розробленому проекті закону «Про пенітенціарну службу» № 7337 статус персоналу пробації врегульовано детальніше.

Відповідно до ст. 3 КПК України представник персоналу органу пробації є учасником кримінального та судового провадження, а у ст. 72⁻¹ визначено правовий статус представника персоналу органу пробації.

8. У п. 6 статті наведено визначення стрижневої категорії всього Закону – **«пробація» – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.**

Наведене визначення сформульовано переліком, шляхом вказівки на основні форми роботи та завдання, що виконує орган пробації.

Відповідно до наведеного визначення не всі передбачені завдання органу пробації є власне пробацією. Наприклад, виконання адміністративних стягнень у виді громадських, виправних і суспільно корисних робіт, направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання та ін. не є пробацією, відповідно до визначення, однак здійснюється органом пробації.

Загалом же, термін «пробація» може вживатися в кількох значеннях як: 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками; 2) ієрархічна організаційна структура; 3) орган державної влади (служба); 4) різновид кримінального покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, і водночас як умовне звільнення від покарання з випробуванням; 5) специфічний процес виконання деяких альтернативних покарань; 6) стан, в якому перебуває злочинець впродовж певного терміну; 7) певна з'єднувальна ланка між кримінальною юстицією та соціальною роботою. Визначаючи сутність поняття «пробація», насамперед, слід указати, що це «метод роботи зі злочинцями».

9. У п. 7 ст. 2 наведено визначення **«пробаційної програми»** – програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її певних виявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

За наведеним визначенням пробаційна програма має виконувати такі завдання: **корекція соціальної поведінки та формування соціально сприятливих змін особистості.** Відповідно до Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24, метою реалізації пробаційних програм є: 1) виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням, на яких судом покладено обов'язок проходження пробаційних програм; 2) запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Отже, на такий інструмент, як пробаційна програма покладено важливе завдання виправлення винних і превенції вчинення нових злочинів.

Стаття 3. Законодавство про пробацію

1. Правову основу пробації та діяльності органу пробації становлять Конституція України, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси України, цей Закон та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

1. Законодавство про пробацію – це не лише коментований Закон. Інститут пробації та діяльність органу пробації ґрунтується на положеннях Конституції України. Йдеться, зокрема, про ст. 3 і 8 розділу I «Загальні засади»: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав

і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3); «В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

2. Правову основу пробації та діяльності органу пробації становлять також КК України, КПК України, КВК України, інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Положення зазначених кодексів щодо застосування пробаційних програм набрали чинності з 1 січня 2018 р.

Відповідно до КК України, у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням, суд покладає на засудженого такі обов'язки:

періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;

повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання (ч. 1 ст. 76).

На осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі, зокрема, обов'язки:

не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації;

працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу);

виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою (п. 2–4 ч. 2 ст. 76).

Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, здійснюється *уповноваженим органом з питань пробації* за місцем проживання, роботи або навчання засудженого, а щодо засуджених військовослужбовців – командирами військових частин (ч. 3 ст. 76 КК України). У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, нагляд за засудженими здійснюється *уповноваженим органом з*

питань пробації (ч. 3 ст. 79 КК України). Так само нагляд за звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років, здійснюється *уповноваженим органом з питань пробації* за місцем проживання (ч. 3 ст. 83).

Згідно з приміткою ст. 389-2 КК України злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт для цілей цієї статті слід розуміти як продовження ухилення від відбування суспільно корисних робіт особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності на підставі ст. 183-2 Кодекса України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), тобто неприбуття до місця виконання суспільно корисних робіт (підприємства, установи, організації) протягом двох днів із дати, визначеної у направленні *уповноваженою посадовою особою уповноваженого органу з питань пробації* без поважних причин, невихід на суспільно корисні роботи або відмова від виконання роботи, вид якої визначений підприємством, установою, організацією, більше двох разів протягом місяця без поважних причин, а також поява на робочому місці у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння.

3. Положення щодо пробації відображено й у КПК України. Наприклад, серед учасників кримінального провадження і учасників судового провадження згадується *представник персоналу органу пробації* (п. 25 і 26 ст. 3).

Обвинувачений має, зокрема, право брати участь у підготовці досудової доповіді, надавати *представнику персоналу органу пробації інформацію*, необхідну для підготовки такої доповіді, ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення (п. 8 ч. 4 ст. 42); підозрюваний, обвинувачений зобов'язаний надавати достовірну інформацію *представнику персоналу органу пробації*, необхідну для підготовки досудової доповіді (п. 4 ч. 7 ст. 42).

У ст. 72-1 КПК України врегульовано правовий статус *представника персоналу органу пробації* – посадової особи такого органу, яка за ухвалою суду складає та подає до суду досудову доповідь.

Досудова доповідь долучається до матеріалів кримінального провадження, але вона не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого в учиненні злочину.

Питання про застосування пробації регламентовані й іншими нормами КПК України, передбаченими, зокрема ст. 75, 77–80, 83, 314, 327.

4. Інститут пробації посідає чільне місце і в КВК України. Зокрема, пробація належить до основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 3 ст. 6).

У ст. 13 КВК України регламентовано повноваження уповноваженого органу з питань пробації, який забезпечує:

- здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років;

- виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт;

- реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

- проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію;

- здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;

- направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному ст. 57 цього Кодексу;

- здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

В інших статтях КВК України законодавець конкретизував обов'язки уповноваженого органу з питань пробації щодо виконання певних видів покарань. Наприклад, у частині виконання покарання у виді: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 5 ст. 31),

громадських робіт (ч. 5 ст. 36), виправних робіт (ч. 5 ст. 41), обмеження волі (ст. 57).

Установлений законом порядок здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням (ст. 164 КВК України), передбачає, що уповноважений орган з питань пробації:

- веде облік засуджених протягом іспитового строку;
- роз'яснює засудженим порядок виконання обов'язків, покладених на них судом;
- здійснює нагляд за засудженими;
- вживає заходів із припинення порушень судових рішень;
- організовує першочергові заходи з виявлення засуджених, місцезнаходження яких невідоме;
- звертається до відповідних правоохоронних органів щодо розшуку засуджених, місцезнаходження яких невідоме;
- здійснює інші повноваження, передбачені цим Кодексом і Законом України «Про пробацію».

У разі призову засудженого на строкову військову службу до військового комісаріату надсилається копія вироку, а в необхідних випадках до неї додаються інші документи, які потрібні для здійснення контролю за поведінкою засудженого за місцем проходження служби.

Звільнені від відбування покарання з випробуванням зобов'язані: виконувати обов'язки, які покладені на них судом; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання; з'являтися за викликом до зазначеного органу. Якщо засуджений з незалежних від нього обставин не може виконати обов'язок (обов'язки), покладені на нього судом, уповноважений орган з питань пробації надсилає до суду обґрунтоване подання про зміну таких обов'язків.

5. В юридичній літературі обґрунтовано наголошено: частина норм КВК України визначає види звільнення від покарання та його відбування, що не передбачені КК України. Серед них такі, наприклад, норми:

«Стосовно особи, яка після ухвалення судового рішення визнана особою з інвалідністю першої або другої групи або досягла пенсійного віку, а також жінки, яка стала вагітною, уповноважений орган з питань пробації направляє до суду

подання про звільнення її від подальшого відбування покарання» (ч. 3 ст. 37 КВК України);

«Стосовно жінки, яка стала вагітною, уповноважений орган з питань пробації вносить подання до суду про її дострокове звільнення від відбування покарання» (ч. 6 ст. 42 КВК України);

«Якщо особа, засуджена до громадських робіт або обмеження волі, визнається особою з інвалідністю першої чи другої групи, орган чи установа виконання покарань вносить подання до суду про її дострокове звільнення. Разом з поданням до суду надсилається висновок медико-соціальної експертної та спеціальної лікарської комісії» (ч. 6 ст. 154 КВК України);

«У разі встановлення вагітності у жінки, засудженої до громадських чи виправних робіт, уповноважений орган з питань пробації вносить до суду подання про її дострокове звільнення від відбування покарання з часу звільнення від роботи у зв'язку з вагітністю і пологами» (ч. 9 ст. 154 КВК України);

Таким чином, йдеться, зокрема, про норми КВК України, які регулюють: 1) звільнення від подальшого відбування покарання у виді *громадських робіт* осіб, визнаних особами з інвалідністю першої або другої групи, осіб, що досягли пенсійного віку, а також жінки, яка стала вагітною (ч. 3 ст. 37, ч. 6, 9 ст. 154); 2) звільнення від подальшого відбування покарання у виді *виправних робіт* осіб, що досягли пенсійного віку, а також жінки, яка стала вагітною (ч. 6 ст. 42, ч. 9 ст. 154); 3) звільнення від подальшого відбування покарання у виді *обмеження волі* осіб, визнаних особами з інвалідністю першої або другої групи, осіб, що досягли пенсійного віку (ч. 9 ст. 59, ч. 6, 9 ст. 154).

Водночас існування зазначених видів звільнення від відбування покарання справедливо визнається доцільним, оскільки за певних обставин його виконання (відбування) стає неможливим. Аналізовані положення кримінально-виконавчого закону мають виразну спрямованість на забезпечення положень кримінального закону стосовно неможливості застосування окремих покарань до певних категорій осіб (ч. 3 ст. 56, ч. 2 ст. 57, ч. 3 ст. 61 КК України).

Однак вони не узгоджені з відповідними положеннями розділу XII Загальної частини КК України «Звільнення від покарання та його відбування». Кримінальний закон не передбачає таких підстав звільнення від відбування покарання.

Результати вивчення судової практики свідчать про те, що внаслідок такої неузгодженості суди часто відмовляють у задоволенні відповідних подань про звільнення від відбування покарання у виді громадських чи виправних робіт вагітним жінкам (відповідно до ч. 3 ст. 37, ч. 6 ст. 42, ч. 9 ст. 154 КВК України). Оскільки КК України не передбачає можливості такого звільнення від відбування покарання (ст. 83), зазначені та інші схожі судові рішення є законними¹.

Виявлена міжгалузева колізія нормативно-правових актів потребує усунення правотворчим шляхом – внесення відповідних змін до КК України (узаконоення певних видів звільнення від покарання та його відбування за КВК України, що не врегульовані кримінальним законом).

6. Інші закони України, що становлять правову основу пробації та діяльності органу пробації, – це передусім кодекси (зокрема, Цивільний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, КУпАП), в яких врегульовано певні питання про юридичну відповідальність осіб, про захист права власності тощо. За такими критеріями до «інших законів України» можна віднести низку й інших нормативно-правових актів, але йдеться винятково про закони. Це, наприклад, Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 р. і Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. Відповідно до останнього Закону волонтерська діяльність здійснюється, зокрема, за таким напрямом, як сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи (ч. 3 ст. 1).

Для персоналу органу пробації, а також інших практичних працівників, діяльність яких може бути пов'язана з виконанням

¹ Горох О. П. Чи є законним звільнення від покарання з підстав, не передбачених Кримінальним кодексом України. *Наука і правоохорона*. 2016. № 4. С. 163–168.

завдань пробації, важливо знати і застосовувати такі нормативно-правові акти:

Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24;

Перелік заходів щодо реалізації пробаційних програм, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28.03.2018 р. № 926/5;

Порядок виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. № 896;

Порядок взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. № 895;

Порядок складення досудової доповіді, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 р. № 200/5;

Положення про організацію діяльності волонтерів пробації, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5;

Порядок виконання уповноваженими органами з питань пробації судових рішень про призначення покарання у виді штрафу, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 27.04.2018 р. № 1301/5;

Порядок виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 19.03.2013 р. № 474/5;

Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, затверджений наказом Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України,

Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 р. № 974/5/467/609/280;

Порядок взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 р. № 29/831/769/3279/5;

Державний стандарт соціальної адаптації, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 51;

Державний стандарт соціальної послуги профілактики, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 р. № 912.

Стаття 4. Мета пробації

1. Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

1. У статті, що коментується, на основі встановлених у Законі цілей покарання визначено мету пробації. Мета у загальному розумінні – це усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення. Висунення цілі завжди пов'язане з підбором необхідних засобів її досягнення. Засоби – це предмети, способи дії, поведінки, соціальні інститути, шляхи, за допомогою яких досягається певна мета; сукупність елементів у діяльності, спрямованої на осмислення, покладання та реалізацію мети. Відповідно до цього, мета пробації – це те, чого прагне досягти держава, запроваджуючи цей інститут.

2. Законодавець визнає за мету пробації забезпечення безпеки суспільства, що, у загальному розумінні, означає зусилля, спрямовані на подолання сучасних загроз; така безпека стосується спроможності суспільства продовжувати існування в його існуючому стані за мінливих умов і можливих

чи реальних загроз. В основу забезпечення суспільного порядку та безпеки в державі покладено загальні принципи: законність, стабільність і гарантованість безпеки, взаємна відповідальність особи, суспільства і держави, гармонізація важливих інтересів людини, суспільства та держави.

Гене́за боротьби зі злочинністю в нашій і багатьох інших країнах свідчить про те, що жорстокість покарання не дає бажаного результату. Здебільшого жорстокість покарання переконує винного в його несправедливості, робить самого засудженого більш жорстоким, породжує в його свідомості почуття образи, неповаги до суспільства, держави, її законів. Тому значення покарання в боротьбі зі злочинністю визначається не його жорстокістю, а неминучістю, своєчасністю, справедливістю і невідворотністю застосування за кожний учинений злочин. Світовий досвід доводить, що саме інститут пробації дає змогу уникнути жорстокості та заформалізованості під час виконання покарання, що позитивно впливає на стан безпеки в суспільстві. Саме мета безпеки суспільства визнана міжнародною спільнотою як основна мета притягнення особи до кримінальної відповідальності різних видів.

3. Зміст розглядуваної норми вказує на відмітність цілей покарання за кримінальним законом і мети пробації. Це зумовлено тим, що відповідно до ч. 1 ст. 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винним у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому обмеженні прав і свобод засудженого, тоді **як пробація, по суті, це система наглядових та соціально-виховних заходів**. Таким чином, пробація охоплює ширше коло різних способів впливу на особу, яка вчинила правопорушення, і її зміст не обмежується лише звуженням правового статусу особи.

Безперечно, цільова орієнтація процесу реалізації пробації залежить від цілей кримінального покарання, визначених у КК України, натомість цілі покарання та мета пробації не є тотожними. Остаточною метою пробації є забезпечення безпеки суспільства, до того ж законодавець окреслює й заходи, завдяки яким вона має досягатися:

виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

4. Хоча метою та виправданням засудження особи є, врешті-решт, безпека суспільства, цієї мети можна домогтись лише тоді, коли після засудження, відбуття покарання та повернення до нормального життя в суспільстві правопорушник виявляється не тільки готовим, а й здатним підкоритися законодавству та забезпечувати своє існування. Саме тому серед засобів досягнення основної мети пробації назване виправлення особи. Виправлення засуджених – це одна з цілей покарання, що припускає усунення суспільної небезпеки особи, тобто такий вплив покарання, у результаті якого з'являється схильність до правомірної поведінки і головне – засуджений під час і після відбування покарання (іспитового строку) не вчиняє нових злочинів, тобто не становить небезпеку для суспільства.

5. Створення умов для запобігання вчиненню нових злочинів самим засудженим відбувається через такий вплив покарання або покладених на засудженого обов'язків, який позбавляє його можливості вчиняти нові злочини. Такий результат, безумовно, може бути досягнутий під час виконання покарання, коли особа поставлена в такі умови, які значною мірою перешкоджають або повністю позбавляють можливості вчинити нове злочинне посягання на права та законні інтереси особи, суспільства та держави. Проте його можна також досягнути й жорстким і постійним контролем за поведінкою особи, виконанням покладених обов'язків, що має поєднуватися з відповідною соціально-виховною роботою та задоволенням криміногенних потреб законними шляхами. Усе це надає реальні можливості для зміни свідомості та відмови від тенденції зайвої жорстокості покарання в судовій практиці. Роль і значення покарання багато в чому залежать від обґрунтованості його призначення і реалізації.

6. Функція забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, для прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності покликана створити

передумови для досягнення основної мети пробації. Досудова доповідь має на меті надати суду додаткову інформацію про особу, його сильні та слабкі риси, проблеми та потреби, котрі збільшують вірогідність вчинення повторного злочину, з урахуванням якої суд ухвалює рішення про вид та міру відповідальності особи. У зв'язку з цим основним питанням, яке підлягає вирішенню, є проблема можливості залишення особи на свободі під наглядом уповноважених органів з питань пробації.

Стаття 5. Принципи пробації

1. Пробація ґрунтується на принципах:

справедливості;

законності;

невідворотності виконання покарань;

дотримання прав і свобод людини і громадянина;

поваги до людської гідності;

рівності перед законом;

диференційованого та індивідуального підходу;

конфіденційності;

неупередженості;

взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами.

1. Принципи – це вихідні положення, що містять в собі ідеальні уявлення про реальні засади та мету діяльності органів пробації, відображаючи її суть. Це основні керівні засади, що прогнозують і характеризують будь-яку діяльність; вони є орієнтиром для суб'єктів пробації, завдяки їх реалізації в комплексі забезпечується одноманітний підхід до діяльності, спрямованої на досягнення мети та завдань пробації. У міжнародних нормативно-правових актах принципи пробації окреслено в Європейських правилах пробації, які мають рекомендаційний характер для національних служб пробації.

2. Принцип справедливості є першопочатковим щодо інших принципів і посідає центральне місце в забезпеченні прав людини під час здійснення правообмежень. У загальному розумінні ідея справедливості може бути представлена як

рівновага між діянням та його наслідками для того суб'єкта, який його здійснив, тобто між протиправним діянням і реакцією держави на нього, між правомірним і суспільно корисним учинком і винагородою за нього. Принцип справедливості полягає в тому, що з однієї сторони держава, піддаючи засудженого покаранню, тим самим відновлює справедливість у суспільстві, яка була порушена вчиненим злочином, а з другої сторони, обсяг установлюваних під час виконання конкретного покарання обмежень прав та свобод засудженого повинен бути адекватним ступеню його вини та суспільній небезпечності вчиненого злочину.

Принцип справедливості виступає фундаментальним критерієм оцінки діяльності органів пробації, оскільки нагляд і контроль органів пробації, сам собою процес виконання кримінальних покарань (які хоча і не пов'язані з позбавленням волі, але містять в собі негативні елементи), поєднуються з правообмеженнями та звуженням можливостей правопорушника. Саме тому принцип справедливості, відбиваючи співвідношення діяння і відплати за нього, позначає відповідність між правами й обов'язками громадян, закріпленими в Конституції України, і обмеженням правового статусу осіб.

3. Принцип законності виявляється у забезпеченні верховенства закону взагалі і закону, який регулює виконання покарання зокрема та передбачає його пріоритети перед іншими нормативними актами в цій сфері. У Конституції України цей принцип закріплено у багатьох нормах, зокрема у: ст. 6 – органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у межах, установлених Конституцією України і відповідно до законів України; ст. 62 – ніхто не може бути підданий покаранню доти, доки його вину не доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; п. 14 ст. 92 – винятково законами України визначаються організація та діяльність органів і установ виконання покарань. Такий принцип реалізовується шляхом точного і суворого дотримання Конституції України і кримінально-виконавчого законодавства установами і органами виконання покарань та їх посадовими

особами. Цей принцип конкретизується у ст. 3, 4, ч. 1 та 4 ст. 7, ст. 22–23 КВК України. Вимоги цього принципу відповідно до ст. 9 КВК України зобов'язують і засуджених, які відбувають покарання, неухильно дотримуватися вимог кримінально-виконавчого законодавства.

У найбільш загальному сенсі принцип законності може бути визначений як суворе й неухильне слідування державними органами та посадовими особами закону в процесі виконання покарань чи здійснення контролю за поведінкою правопорушників і виконанням покладених на них обов'язків. Цей принцип ґрунтується на єдності розуміння, закріплення й застосування норм законодавства, на тому, що законність органічно пов'язана зі справедливістю й асоціюється з доцільністю діяльності органів пробації. Підтримка режиму законності має виняткове значення під час реалізації правообмежень, властивих покаранням, чи реалізації контролю, і необхідна як для виконання завдань, покладених на органи пробації, так і для охорони прав та законних інтересів суб'єктів пробації.

Реалізація принципу законності передбачає, що органи державної влади та посадові особи під час здійснення своєї діяльності, розробляючи і ухвалюючи рішення, спираються на принципи і вимоги законності; в організації реалізації ухвалених рішень вони не виходять за межі своєї компетенції; здійснюючи контроль й нагляд за законністю дій учасників правовідносин, вони дотримуються правових процедур, використовують правові методи й способи.

4. Принцип невідворотності виконання і відбування покарань означає безумовність виконання уповноваженими органами з питань пробації та іншими суб'єктами, залученими до цього процесу, призначеного за вироком суду покарання і безумовність його відбування засудженим (ст. 4, 9 КВК України). Принцип невідворотності виконання покарань є похідним від принципу невідворотності покарання та невідворотності кримінальної відповідальності, відповідно до якого особа, яка вчинила правопорушення, своєчасно підлягає покаранню або іншим заходам кримінально-правового впливу, передбаченим законом. На сучасному етапі, коли йдеться про

невідворотність покарання, то необов'язково маєтись на увазі кара. Це, загалом, реакція держави на правопорушення і ця реакція має відповідати меті й принципам кримінально-правового впливу, бути гуманною, справедливою, обґрунтованою, законною і невідворотною. У зв'язку з чим покарання серед таких заходів розглядається як крайній захід.

Принцип невідворотності покарання, що визначає послідовність стадій кримінальної відповідальності, встановлює правила, за якими реалізуються заходи кримінально-правового впливу, виконуючи роль механізму кримінально-виконавчої діяльності. Таким чином, невідворотність виконання покарання є підґрунтям практичної діяльності органів пробації.

5. Принцип дотримання прав і свобод людини і громадянина необхідно характеризувати відповідно до того, що в його основі міститься Загальна декларація прав людини, інші міжнародно-правові акти як універсального, так і регіонального рівня, що проголошують права й основні свободи людини й громадянина, а також міжнародні стандарти поведінки із засудженими та обвинуваченими. Державна політика в галузі прав людини слідує з того, що неприпустимо звужувати та обмежувати існуючі права й основні свободи людини, проголошені Конституцією України, законами та підзаконними нормативно-правовими актами (так званий принцип «мінімального втручання»). Додержання прав людини в діяльності органів пробації під час застосування державного примусу повинно гарантувати суб'єктові пробації захист від принижень і нелюдського ставлення. За всіма видами втручання служби пробації слід поважати гідність, здоров'я, безпеку та благополуччя суб'єктів пробації.

6. Принцип поваги до людської гідності передбачає, що за будь-якого втручання служба пробації має поводитися з суб'єктами пробації таким чином, щоб не принижувати їхню людську гідність та достоїнство, недопустимо піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському поведінню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поведіння, утримувати особу в принизливих умовах,

примушувати до дій, що принижують її гідність, тощо. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила), визначають, що на всіх стадіях кримінального процесу повинна забезпечуватися повага до людської гідності правопорушника, до якого застосовуються, не пов'язані з тюремним ув'язненням заходи (п. 3.9). Не вважаються такими, що принижують гідність обмеження чи страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково (ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання).

7. Принцип рівності перед законом є загальноправовим (ґрунтується на конституційному принципі рівності громадян, закріпленому у ст. 21 Конституції України) і може бути визначений так: суб'єкти пробації є рівними перед законом і всі заходи впливу щодо них застосовуються незалежно від раси, національності, релігійних переконань тощо. Цей принцип співзвучний із принципом недискримінації, закріпленим в Європейських правилах пробації та Токійських правилах. Він передбачає, що втручання служб пробації повинні відбуватися без дискримінації за будь-якою ознакою (стать, колір шкіри, статева орієнтація, політичні погляди, соціальне походження та ін.).

8. Принцип диференційованого та індивідуального підходу є похідним від такого принципу кримінального права, як диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності. Диференційований підхід виявляється в тому, що до різних категорій засуджених залежно від виду покарання, застосовується каральний вплив у різних обсягах. Так само є різними й наслідки невиконання ними покладених обов'язків чи порушення заборон.

Індивідуалізований підхід ґрунтується на обліку не групових, а специфічних особливостей конкретної особи засудженого, які враховуються під час складання індивідуальних планів роботи з ними. Так, відповідно до ч. 4 ст. 7 КВК України, засоби виправлення і ресоціалізації

засуджених застосовуються з урахуванням особистості засудженого, характеру і ступеня суспільної небезпеки і мотивів учиненого злочину та поведінки засудженого під час відбування покарання. Саме тому уповноважені органи з питань пробації, попри рівність і неможливість вибіркового підходу щодо суб'єктів пробації, повинні враховувати індивідуальні характеристики, обставини та потреби правопорушників, щоб забезпечити індивідуалізацію виправного впливу залежно від віку, статі, кольору шкіри, психологічних, соціально-демографічних та інших особливостей суб'єктів пробації.

9. Дотримання принципу конфіденційності є необхідною та щонайважливішою передумовою довірливих відносин між працівником уповноваженого органу з питань пробації і клієнтом, без яких є неможливою належна організація роботи з суб'єктом пробації. Крім того, мається на увазі дотримання конфіденційності персональних даних про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних. Конфіденційна інформація повідомляється лише відповідним відомствам на основі чітко регламентованої процедури і використовується лише з визначеною метою.

10. Принцип неупередженості в основі діяльності служби пробації передбачає необхідність утримуватися від учинків і дій, що могли викликати сумнів в об'єктивному й сумлінному виконанні покладених на працівників служби пробації обов'язків, уникати конфлікту інтересів, у разі виникнення конфлікту між особистими інтересами та службовими обов'язками керуватися суспільними інтересами. Під час складання досудової доповіді працівник служби пробації не повинен допускати оманливої, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти особи – суб'єкта пробації. Це стосується і проведення інших заходів соціально-виховної та наглядової роботи.

11. Принцип взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами передбачає, що служба пробації має діяти у тісному співробітництві з іншими державними органами, місцевими громадами, громадськими організаціями,

волонтерами для сприяння соціальному включенню правопорушників. Координована робота всіх цих суб'єктів, які доповнювали б один одного, є необхідною умовою для соціальної адаптації правопорушників і забезпечення безпеки суспільства. У деяких випадках, без взаємодії різних органів загалом, не можливо реалізувати функції покладені на службу пробації (наприклад, щодо реалізації стягнення у виді суспільно корисних робіт).

Стаття 6. Завдання пробації

1. Завданнями пробації є:

- підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених;**
- здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;**
- виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;**
- направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;**
- реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;**
- проведення соціально-виховної роботи із засудженими;**
- здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;**
- реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.**

1. За загальним значенням завдання – це конкретизація шляхів вирішення проблемної ситуації чи якогось процесу. Завдання завжди виходить з мети і є засобом її реалізації; фактично це один крок, одна дія. Звідси зазначені у

коментованій статті завдання є засобами досягнення основної мети пробації – забезпечення безпеки суспільства.

2. Підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених здійснюється уповноваженими органами з питань пробації з лютого 2017 року і полягає у наданні суду інформації, що характеризує обвинуваченого. Фактично, представник органу пробації досліджує соціальне оточення обвинуваченого, його соціально-психологічну характеристику аби з'ясувати причини вчинення злочину та запропонувати адекватні заходи реагування.

На практиці, у близько 77 % доповідей було надано висновок про можливість виправлення особи без ізоляції від суспільства, у 87 % випадків думка суду та органів пробації збігається. Про підготовку досудових доповідей див. також коментар до ст. 9 Закону.

3. Нагляд за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років – це спостереження за дотриманням правил поведінки та виконанням обов'язків, визначених законом і покладених судом на суб'єктів пробації. Про виконання обов'язків суб'єктів пробації див. також коментар до ст. 17 Закону.

4. Нагляд розпочинається одразу після застосування судом покарання, альтернативного позбавленню волі, і містить в собі здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених. Наглядова пробація застосовується до найбільшої частини осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації, та на найбільш тривалий період часу. У разі невиконання обов'язків суб'єкти пробації можуть бути притягнуті до відповідальності різних видів, у тому числі й направлення для відбування покарання, призначеного вироком суду. Про здійснення наглядових і

соціально-виховних заходів щодо засуджених див. також коментар до ст. 10 Закону.

5. Коментована стаття встановлює, що одним із завдань органу пробації є виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, таких як: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, а також здійснення контролю за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням. Однак таке законодавче положення зазначається певною неточністю. Виконати покарання – це означає реалізацію всього комплексу правообмежень, передбачених конкретним видом покарання, забезпечення здійснення наданих засудженим прав і виконання ними покладених на них обов'язків протягом усього строку, встановленого вироком суду. Проте органи пробації реалізують в своїй діяльності не всі правообмеження, властиві покаранню (вони не проводять утримання певного відсотку заробітної плати, не звільняють особу з забороненої посади, не перебувають поряд із засудженим під час відбування громадських робіт та ін.). Безпосередньо ці вимоги виконують підприємства, установи та організації, що не належать до кримінально-виконавчої системи, тому ця діяльність для них має випадковий, стихійний характер. Отже, стосовно покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, органи пробації є *суб'єктом контролю за виконанням вироку суду*, а адміністрація підприємств, установ чи організацій – *суб'єктом виконання вимог вироку суду*. Саме їхня діяльність у поєднанні і створює процес виконання покарання, хоча функція безпосереднього виконання покарання не є властивою для жодного з них.

6. Направлення до місця відбування покарання осіб, засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, покладається на підрозділи пробації за місцем проживання засуджених осіб. Засуджені особи прямують до місця відбування покарання самостійно за рахунок держави (ст. 57 КК України). Підставою для направлення засудженої особи до місця відбування покарання у виді обмеження волі є копія вироку (постанови, ухвали) суду, що набрав законної сили (завірені підписом судді та печаткою суду). Направлення засуджених осіб до виправних центрів

здійснюється не пізніше як 15-денного терміну з дня проведення працівником органу пробації бесіди із засудженими особами. Після реєстрації копії вироку (постанови, ухвали) суду в журналі обліку, засуджена особа негайно викликається до органу пробації для оформлення матеріалів особової справи. Засудженому вручається припис про виїзд до місця відбування покарання, роз'яснюється порядок виконання вироку суду, відповідальність за ухилення від відбування покарання та за несвоєчасний виїзд до виправного центру.

7. Про реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, див. коментар до ч. 3, 4 ст. 10 Закону.

8. Про проведення соціально-виховної роботи із засудженими див. коментар до ст. 10, 13 Закону.

9. Покладання на пробацію функції здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення, ґрунтується на положеннях міжнародних стандартів у сфері роботи з засудженими та звільненими, включаючи Рекомендацію СМ/Рес(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (прийнята Комітетом Міністрів 20.01.2010 р. на 105-му засіданні заступників Міністрів). Останній акт містить в собі кілька правил, які стосуються питань постпенітенціарного контролю та допомоги в соціальній адаптації:

«59. Якщо служба пробації виконує функцію щодо контролю за засудженими після звільнення від відбуття покарання у вигляді позбавлення волі, вона повинна працювати у взаємодії з тюремною адміністрацією, засудженими, їх сім'ями і громадськістю для того, щоб підготувати засуджених до звільнення і адаптації в суспільстві. Вони повинні встановити контакти з відповідними службами в'язниці для того, щоб допомогти в побутовій і трудовій адаптації засуджених після звільнення.

60. Службі пробації має бути забезпечений доступ до засуджених, які перебувають у в'язниці, щоб допомогти їм підготуватися до звільнення і спланувати наступний контроль

за ними для здійснення безперервного контролю і продовження виховної роботи, яка здійснювалася під час тюремного ув'язнення.

61. Контроль після звільнення від тюремного ув'язнення має бути спрямований на вирішення проблем засуджених, таких як працевлаштування, місце проживання, освіта, і забезпечення виконання ними умов звільнення, щоб зменшити загрозу вчинення нового злочину і завдання значного збитку.

62. Після виконання засудженим поступитенціарних обов'язків служба пробації, якщо це передбачено законом, може продовжити за згодою колишніх ув'язнених надавати їм допомогу вести законослухняний спосіб життя».

Оскільки національним законодавством України не передбачено контролю за поведінкою осіб після звільнення з місць обмеження або позбавлення волі (певні елементи цього знайшли своє відображення в проекті Закону України «Про пенітенціарну систему»), то пенітенціарна пробація зводиться нині до того, що орган пробації спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування *сприяють* засудженим, які готуються до звільнення, у: визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб.

Про порядок здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення див. коментар до ст. 11 Закону.

10. Реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, – це фактично будь-яка інша діяльність органу пробації, у тому числі й спільно з громадськими, релігійними організаціями, засобами масової інформації та окремими громадянами (волонтерами), яка спрямована на виправлення і ресоціалізацію засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

11. Окрім завдань, визначених у коментованій статті, на пробацію покладається реалізація й інших повноважень, зокрема, виконання адміністративних стягнень у виді громадських, виправних та суспільно корисних робіт. Такий підхід не відповідає існуючим в інших державах підходам і покладає на пробацію додаткове навантаження. Так, лише за перше півріччя 2018 р. по обліку підрозділів пробації пройшло 16 069 правопорушників, які притягувались до адміністративної відповідальності у виді громадських робіт, 31 правопорушник – до адміністративної відповідальності у виді виправних робіт. Суспільно корисні роботи полягають у виконанні неплатником аліментів оплачуваних робіт, а нарахована за це плата йде на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби для подальшого погашення заборгованості зі сплати аліментів. Усього за перше півріччя 2018 р. до підрозділів пробації надійшло 969 постанов судів відносно осіб, до яких застосовано цей вид стягнення.

Розділ II

ПІДСТАВИ ТА ЗМІСТ ПРОБАЦІЇ

Стаття 7. Підстави для застосування пробації

1. Під час вирішення питання про застосування до особи пробації суд бере до уваги характер вчиненого кримінального правопорушення та соціально-психологічну характеристику особи обвинуваченого або засудженого, яку готує персонал органу пробації або адміністрація установи виконання покарань.

2. Підставою для застосування пробації є:

письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого;

обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк;

обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до обмеження волі;

обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням;

ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років;

акт про помилування, яким засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт.

1. У коментованій статті надається перелік підстав для застосування заходів пробації. Юридичну підставу розуміють як сукупність передбачених правом обставин, умов, фактів і передумов, що забезпечують настання юридичних наслідків.

2. Підставою для застосування заходів пробації є рішення суду. Залежно від форми викладу вони поділяються на вирoki,

ухвали і постанови. До того ж підставою для застосування заходів пробації можуть бути лише рішення суду в формі вироку або ухвали.

3. Ухвала – це вид судового рішення, яким суд (суддя) вирішує різні процесуальні питання, що виникають під час судового провадження, а слідчий суддя – під час досудового розслідування.

4. Вирок суду – це вид судового рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті. Це найважливіший акт правосуддя, який ухвалюється і проголошується іменем України. Вироки суду поділяються на виправдувальні й обвинувальні. Підставою для застосування заходів пробації може бути тільки обвинувальний вирок суду, який набрав законної сили.

5. Письмовим запитом суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого є рішення суду, яке оформлюється у формі ухвали.

6. Окремою підставою у Законі визначено акт про помилування, яким засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт. До того ж слід зазначити, що чинним законодавством не передбачена можливість такого виду помилування. Помилування засуджених здійснюється лише у виді: заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше ніж 25 років; повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань.

Стаття 8. Види пробації

**1. Видами пробації є:
досудова пробація;
наглядова пробація;
пенітенціарна пробація.**

1. Створення національної системи пробації певною мірою ґрунтується на стандартах організації діяльності служб пробації країн-членів Ради Європи, які містяться у Рекомендації СМ/Рес (2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію. У цьому акті основними

функціями служби пробації визначено: 1) доповідь суду; 2) громадські роботи; 3) здійснення нагляду; 4) робота з сім'єю засудженого; 5) електронний моніторинг; 6) постпенітенціарний контроль; 7) допомога в соціальній адаптації; 8) робота служби пробації із засудженими – іноземними громадянами і громадянами держави, засудженими за кордоном. Крім того, до інших функцій служби пробації належать: робота з потерпілими, відновне правосуддя, профілактика злочинності. Не всі вищеперераховані функції знайшли відображення у національному законодавстві України. Уповноважені органи з питань пробації не ведуть роботу з сім'єю засудженого, електронний моніторинг, роботу із громадянами держави, засудженими за кордоном. Не передбачено і постпенітенціарний контроль за поведінкою осіб після звільнення з місць обмеження або позбавлення волі. На підставі тих функцій, які виконує пробація в національній системі, її поділяють на три види – досудова, наглядова і пенітенціарна.

2. Досудова пробація полягає у забезпеченні суду інформацією, що характеризує особу, яка обвинувачується у вчиненні правопорушення, для врахування обставин її життя для прийняття судом справедливого рішення про міру її відповідальності (складення досудової доповіді). Про порядок здійснення досудової пробації див. коментар до ст. 9 Закону. Станом на 01.01.2019 р. уповноваженим органом з питань пробації складено 33 272 досудових доповідей (93 %), з них 25 608 (77 %) з висновком про можливість виправлення без обмеження або позбавлення волі.

3. Наглядова пробація полягає у здійсненні наглядових і соціально-виховних заходів щодо встановленої Законом категорії засуджених, які відбувають покарання та які звільнені від відбування покарання, а також направленні засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів. Про порядок здійснення наглядової пробації див. коментар до ст. 10, 13 Закону. За 2018 р. пройшло по обліку 101 558 засуджених, станом на 01.01.2019 р. на обліку уповноважених органів з питань пробації перебувало 56 525 осіб, з них 2911 (5,1 %) – засуджені до покарання у виді

позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 3149 (5,6 %) – засуджені до покарання у виді громадських робіт; 493 (0,9 %) – засуджені до покарання у виді виправних робіт; 49 967 (88 %) – звільнені від відбування покарання з випробуванням.

4. Пенітенціарна пробація передбачає допомогу особі, яка готується до звільнення з місць обмеження або позбавлення волі, у трудовому і побутовому влаштуванні, госпіталізації до закладів охорони здоров'я. Про порядок здійснення пенітенціарної пробації див. коментар до ст. 11 Закону.

Стаття 9. Досудова пробація

1. Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності.

2. Для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та від громадян.

3. Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити:

соціально-психологічну характеристику;

оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення;

висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

4. Обвинуваченому надається можливість брати участь у підготовці досудової доповіді. Участь особи у підготовці досудової доповіді полягає у наданні персоналу органу пробації інформації, необхідної для підготовки такої доповіді.

5. Порядок складення досудової доповіді затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації.

1. Порядок складення досудової доповіді регламентується статтями КПК України та наказом Міністерства юстиції України

«Про затвердження порядку складення досудової доповіді» від 27.01.2017 р. № 200/5.

2. Представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь за ухвалою суду для забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання.

3. Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК України. Разом із тим закон визначає перелік випадків, коли досудова доповідь взагалі не складається.

4. Рішення про складення представником органу пробації досудової доповіді приймається судом на підготовчому судовому засіданні у випадках, передбачених законом, за власною ініціативою суду або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

5. Ухвалюючи вирок, суд приймає до відома досудову доповідь з інформацією про соціально-психологічну характеристику обвинуваченого. Формулювання «приймає до відома» не свідчить про обов'язковість і беззаперечність висновку органу пробації. Досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого в учиненні злочину. Під час призначення покарання суд враховує не тільки особистість обвинуваченого, а й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, тяжкість вчиненого злочину.

6. Під час підготовки досудової доповіді, у разі необхідності, обвинувачений викликається до органу пробації. Під час прибуття за першим викликом йому повідомляються: мета, порядок підготовки та використання досудової доповіді; його права та обов'язки та дата подання досудової доповіді до суду.

У ході бесіди обвинувачений ознайомлюється з інформацією про порядок складення досудової доповіді та з'ясовується наявність або відсутність підстав, що визначені КПК України, для відводу представника органу пробації, якому доручено підготовку досудової доповіді. Отримана від обвинуваченого усна інформація оформляється у письмовій формі, з якою він ознайомлюється під підпис.

У разі потреби, представник органу пробації може отримати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів, громадян. Необхідна інформація, одержується шляхом надіслання запитів або під час особистої зустрічі.

Про своє рішення про участь, або відмову в підготовці досудової доповіді обвинувачуваний підтверджує повідомленням під підпис. Відмовою також може вважатися неприбуття обвинуваченого, який був належним чином поінформований, за викликом для проведення першої бесіди. Разом із тим відмова не позбавляє його права ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення, а також звертатися до органу пробації із заявою про згоду брати участь у підготовці досудової доповіді не пізніше терміну, необхідного для реалізації зазначеного права, з урахуванням строку підготовки такої доповіді, зазначеного в ухвалі суду.

Не пізніше ніж за три дні до строку подання досудової доповіді, встановленого ухвалою суду, обвинувачений викликається представником органу пробації для ознайомлення з її текстом. Його неприбуття не є підставою, що унеможлиблює її подання до суду в установленій строк.

Обвинувачений може подавати зауваження та уточнення до тексту досудової доповіді як в усній, так і письмовій формі. Вони розглядаються та враховуються персоналом органу пробації під час складання досудової доповіді. У разі якщо представник персоналу органу пробації вважає зауваження та уточнення обвинуваченого безпідставними та не враховує їх у тексті досудової доповіді, обвинувачений окремо викладає їх у письмовій формі, підписує, після чого вони долучаються до тексту досудової доповіді.

Не пізніше ніж за день до кінця строку підготовки досудової доповіді, зазначеного в ухвалі суду, до суду подаються: досудова доповідь, складена представником персоналу органу пробації, повідомлення обвинуваченого про відмову від участі у складенні досудової доповіді (за наявності), не враховані зауваження та уточнення обвинуваченого до тексту досудової доповіді, викладені письмово (за наявності), а також супровідний лист.

7. Чинні нормативно-правові акти не встановлюють чіткого і вичерпного переліку джерел, з яких органи пробації отримують інформацію про обвинуваченого. Тому їх коло визначає працівник органу пробації самостійно та з урахуванням специфіки кожного конкретного випадку. Разом із тим отримані дані мають бути підтверджені документально (довідка про опис бесіди з громадянином, довідка про отримання інформації по телефону тощо).

Досудова доповідь складається на підставі інформації, отриманої з таких джерел: матеріалів кримінального провадження; безпосередньо від обвинуваченого (якщо він бере участь у підготовці досудової доповіді); від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та від громадян.

8. Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити:

1) соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, в якій міститься інформація про особистість обвинуваченого та умови його життя відповідно до чинників ризику, що впливають на поведінку обвинуваченого. За чинними нормативно-правовими актами досудова доповідь має відображати:

історію правопорушень (попередні судимості; вік на час першого притягнення до кримінальної відповідальності, повторність, сукупність, рецидив злочинів); час, який минув з моменту винесення попереднього судового рішення, яким особу було засуджено, звільнено від покарання чи кримінальної відповідальності за нереабілітуючими обставинами; час, який особа в сукупності провела в установах виконання покарань; форма вини за обвинуваченням; категорія злочину за обвинуваченням; наявність обставин, які

обтяжують покарання за обвинуваченням (за винятком повторності та рецидиву злочинів); короткий зміст (обставини, мотиви) правопорушення за обвинуваченням, ставлення обвинуваченого до правопорушення; умови життєдіяльності та розвитку (житло, освіта, робота, матеріальне становище);

особистісні характеристики (контроль над поведінкою та мисленням, психічний стан, зловживання алкоголем, наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами); соціальне оточення (стосунки у суспільстві, з рідними та близькими); ставлення до правопорушень; мотивація до зміни способу життя (поведінки, переконань); чинники, які підвищують ризик учинення кримінального правопорушення, ураховуючи його криміногенні потреби; наявність в обвинуваченого мотивації до позитивних змін (у тому числі з урахуванням бажання обвинуваченого брати участь у підготовці досудової доповіді);

2) оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення (див. коментар до ст. 13 Закону);

3) висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк з урахуванням доступних програм і послуг, за умови реалізації яких можливо досягнути належної поведінки без застосування покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Стаття 10. Наглядова пробація

1. Наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів.

2. Порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації.

3. Орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

4. До реалізації пробаційних програм можуть залучатися підприємства, установи та організації незалежно від форми власності.

5. Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм визначається Кабінетом Міністрів України.

1. Міжнародні стандарти визначають наглядову пробацію дещо відмінно від коментованої статті. У Рекомендаціях Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію вказано, що пробація, спираючись на дії та заходи виховного впливу, покликана забезпечувати виконання передбачених законом покарань через здійснення контролю для залучення засуджених до громадського життя та забезпечення безпеки суспільства. До того ж нагляд варто розглядати не лише як контрольну функцію, а й як засіб консультування засуджених, надання їм допомоги або створення мотивації.

2. Порядок здійснення нагляду визначається Інструкцією від 19.12.2003 р. № 270/1560. Нині розроблено нову інструкцію зі здійснення нагляду та проведення соціально-виховних заходів, яка знаходиться на стадії затвердження.

3. Наглядова пробація застосовується до осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації, та має на меті здійснення контролю за дотриманням обов'язків, визначених законом і покладених судом, поєднується із соціально-виховною роботою. Покарання, альтернативні позбавленню волі, поділяються на покарання, що застосовуються до повнолітніх суб'єктів пробації (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі, направлення до виправних центрів) і покарання, що застосовуються до неповнолітніх суб'єктів

пробації (громадські роботи, виправні роботи). Про поняття нагляду див. коментар до ст. 2 Закону.

4. Наглядова пробація, окрім наглядових заходів, які передбачають застосування або можливість застосування більш суворого покарання або заходу в разі невиконання засудженим обов'язків, визначає також доцільність і необхідність застосування соціально-виховних заходів, з обов'язковим урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості засудженого, його кримінально-правової та демографічної характеристики. Про соціально-виховну роботу див. коментар до ст. 13 Закону.

5. Наглядові заходи здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених для дотримання обов'язків, визначених законом і покладених на них судом. Нагляд містить в собі не лише контроль за поведінкою суб'єктів пробації та виконанням обов'язків, а й можливість застосування санкцій за їх порушення.

6. Під час здійснення нагляду персонал органу пробації: веде облік засуджених осіб; викликає засуджених осіб до уповноваженого органу з питань пробації; роз'яснює засудженим особам порядок та умови відбування покарання; здійснює контроль за виконанням засудженою особою обов'язків, установлених законом і покладених на неї судом; проводить профілактичні та виховні бесіди із засудженою особою; ознайомлювальні, профілактичні бесіди з батьками неповнолітніх, їх законними представниками, членами сім'ї для усунення причин і умов, які спонукали до вчинення кримінального правопорушення; відвідує засуджену особу за місцем проживання у разі необхідності, з метою забезпечення контролю за поведінкою та способом життя; збирає інформацію, необхідну для оцінки ризиків учинення повторних кримінальних правопорушень; проводить оцінку потреб і ризиків засудженої особи; уживає заходів щодо недопущення, а в разі настання – до негайного припинення порушень вимог судових рішень; організовує першочергові заходи з виявлення засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме; звертається до відповідних правоохоронних органів щодо розшуку засуджених осіб, місцезнаходження яких невідоме; з'ясовує

випадки вчинення засудженими особами нових кримінальних правопорушень та адміністративних правопорушень; погоджує засудженим особам виїзд за межі України.

7. Соціально-виховна робота проводиться з усіма категоріями суб'єктів пробації, крім обвинувачених осіб та осіб, які направляються для відбування покарання до виправних центрів. Вона спрямована на виправлення та ресоціалізацію особистості засудженого, формування та закріплення в засуджених прагнення до дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, заняття суспільно корисною діяльністю, підвищення їх загальноосвітнього та культурного рівнів. У зв'язку з цим, здійснення соціально-виховної роботи персоналом органу пробації передбачає: складання індивідуального плану роботи із засудженими особами з урахуванням їхніх потреб та оцінки ризиків; покрокове супроводження виконання індивідуального плану засудженою особою; підготовка висновку про виконання засудженим індивідуального плану. Про порядок проведення соціально-виховної роботи див. коментар до ст. 13 Закону.

8. Стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, орган пробації реалізовує пробаційні програми як один із дієвих інструментів наглядової пробації. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24 затверджено «Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм», який визначає алгоритмізований механізм теоретико-методологічного розроблення та прикладного застосування пробаційних програм. Наказом Міністерства юстиції України від 28.03.2018 р. № 926/5 затверджено «Перелік заходів щодо реалізації пробаційних програм», відповідно до якого орган пробації забезпечує подання до суду, у межах територіальної юрисдикції якого він розташований, інформації про затверджені пробаційні програми, визначені в них завдання, зміст заходів, оцінку результатів реалізації пробаційної програми, іншої додаткової інформації про пробаційні програми, а також наявність фахівців, які пройшли відповідне навчання щодо реалізації пробаційних програм.

У більшості рішень суду від пробаційної програми не вказується, оскільки законодавство не визначає такого

обов'язку суду. Вид пробаційної програми визначатися самим працівником уповноваженого органу з питань пробації, відповідно до виявлених потреб і чинників ризику за результатами оцінки ризиків учинення повторного кримінального правопорушення засудженою особою.

Пробаційна програма є комплексом спеціально організованих заходів, спрямованих на профілактику та корекцію соціальної поведінки або її окремих виявів для попередження нового кримінального правопорушення та формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити. Особливістю пробаційних програм є обов'язковість їх проходження. У ч. 2 ст. 76 КК України вказано, що виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою, є обов'язком, який може бути додатково покладеним судом на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Мета реалізації пробаційних програм – це виправлення суб'єктів пробації та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Наказами Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5 «Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації» та № 1798/5 «Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації» затверджено шість пробаційних програм.

Пробаційні програми для неповнолітніх суб'єктів пробації:

«Зміна прокримінального мислення» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті зі законом, віком 14–18 років, для яких характерні деструктивні поведінкові вияви без розуміння можливих наслідків, а також не вміння приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у житті та визначати мету. Програма сприяє розумінню підлітком важливості вибору цілей-орієнтирів і просоціальних шляхів їх досягнення, визначення важливого у своєму житті. Програма складається з 10 занять для підлітків, загальною кількістю 15 годин.

«Подолання агресивної поведінки» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті зі законом, віком 14–18 років, для яких характерні спалахи гніву без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також

низький рівень навичок саморегуляції. Програма спрямована на підвищення рівня усвідомленості учасників стосовно негативних (довгострокових) наслідків вираження гніву та ознайомлення з альтернативними методами реалізації власних потреб/цілей. Програма складається з 11 занять для підлітків, загальною кількістю 18 годин.

«Попередження вживання психоактивних речовин» призначена для роботи з дівчатами та хлопцями, які перебувають у конфлікті зі законом, віком 14–18 років, для яких характерна поведінка зловживання психоактивними речовинами (вживання алкоголю, наркотиків і токсичних речовин – далі ПАР) без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма сприяє виявленню та напрацюванню сильних сторін і ресурсів у подоланні складних ситуацій, невміння справлятися з якими ймовірно стає поштовхом у механізмі поведінки зловживання ПАР. Програма складається з 12 занять для підлітків, загальною кількістю 18 годин.

Пробаційні програми для повнолітніх суб'єктів пробації:

«Зміна прокримінального мислення» призначена для роботи з чоловіками та жінками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком старше 18 років, для яких характерні деструктивні когнітивні паттерни (індивідуальні способи сприйняття та оброблення інформації) та поведінкові вияви, невміння приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у житті, визначати мету власного життя. Програма передбачає формування орієнтації особистості щодо просоціальних цінностей і заохочує учасників розвивати навички, корекцію пріоритетів у житті, ефективного формування цілей, співробітництва, а також навичок конструктивної взаємодії з оточуючими та ефективного подолання конфліктів. Програма складається з 10 занять, загальною кількістю 20 годин.

«Подолання агресивної поведінки» призначена для роботи з жінками та чоловіками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком від 18 років, для яких характерні спалахи гніву без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма спрямована

на підвищення компетентності у використанні вербальних і невербальних навичок комунікації, формуванні компетентності у взаємодії з іншими людьми та корекції навичок асертивності. Програма складається з 12 занять, загальною кількістю 24 години.

«*Попередження вживання психоактивних речовин*» призначена для роботи з жінками та чоловіками, які перебувають у конфлікті зі законом, віком від 18 років, для яких характерна поведінка зловживання психоактивними речовинами без належного розуміння можливих негативних наслідків, а також низький рівень навичок саморегуляції. Програма заохочує учасників до розвитку видів поведінки, які можуть допомогти формуванню самоконтролю виникнення внутрішніх і зовнішніх спонук та послабленню потягу до вживання ПАР. Програма сприяє виявленню та напрацюванню сильних сторін і ресурсів, на яких можна будувати ефективну взаємодію, а саме: потреба в сильній соціальній підтримці та схильність до використання адаптивного стилю подолання (коупінгу). Програма складається з 13 занять, загальною кількістю 26 годин.

Основною формою проведення занять пробаційних програм є тренінг розвитку навичок, який може реалізовуватися як в індивідуальній, так і в груповій формі, де остання вважається доцільнішою та ефективнішою. Індивідуальне заняття триває 60 хвилин, групове заняття – 120 хвилин. Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень. Кожне заняття складається з трьох частин: вступна (привітання, повторення матеріалу попереднього заняття, обговорення домашнього завдання, роз'яснення незрозумілих моментів), основна (огляд поточного заняття, представлення нового теоретичного матеріалу, виконання практичних вправ) та підсумок (пояснення домашнього завдання та підбиття підсумків). Окремо до кожної пробаційної програми розроблено методичний посібник, який містить відповідні поради куратору пробаційної програми (ведучому) та є покроковим алгоритмізованим посібником. Разом із тим кожен суб'єкт пробації, якому присуджено проходження пробаційної програми, отримує «Зошит учасника», у якому веде короткий

запис вправ кожного заняття, а також записи щодо домашніх завдань.

В основу всіх пробаційних програм покладено основоположні принципи мотиваційного консультування, модель зміни поведінки та засадничі техніки когнітивно-поведінкового втручання, які на міжнародному рівні довели свою ефективність під час роботи з суб'єктами пробації. Пробаційні програми не є психотерапевтичними та не передбачають глибоких змін у свідомості засудженого, програми орієнтовані на корекцію поведінки, мають превентивний характер і передбачають зменшення особистісної шкоди та усвідомлення наслідків власної поведінки.

9. Відповідно до Рекомендацій Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію, долучений до реалізації пробаційних програм персонал повинен пройти первинну підготовку і набути необхідних навичок, знань і ціннісних орієнтацій та мати документ, підтверджуючий рівень отриманої підготовки.

Відповідно до п.15 Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24, уповноважений орган з питань пробації може залучати до реалізації пробаційних програм волонтерів пробації, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності. За необхідності надання кваліфікованого інформування та консультації спеціалістів відповідного профілю та галузі, уповноважений орган з питань пробації та безпосередньо куратор пробаційних програм (ведучий), мають право формувати банк ресурсів і залучати до співробітництва фахівців (психолог, педагог, лікар, психіатр, нарколог тощо) та підприємства, установи та організації (соціальна служба, наркодиспансер, психіатричне відділення, благодійна організація, громадська організація, релігійна організація) як приватної, так і суспільної форм власності (державна, колективна), яким за законом дозволено надавати відповідні послуги.

10. У день отримання рішення суду, який поклав на суб'єкта пробації обов'язок проходження пробаційної програми,

керівник органу пробації доручає представнику персоналу органу пробації, який пройшов відповідне навчання (курси підвищення кваліфікації персоналу, навчальний тренінг) та отримав підтверджуючий документ, реалізацію пробаційної програми, тобто працівник отримує статус куратора пробаційної програми. Куратор пробаційної програми координує та забезпечує її реалізацію, контролює виконання обов'язку суду, за необхідності застосовує відповідні заходи реагування та несе відповідальність за реалізацію пробаційної програми. Під час проведення заняття куратор стає ведучим. Ведучими можуть бути й інші фахівці (представники органів і служб, підприємств, установ та організацій, волонтери), які можуть залучатися до реалізації пробаційних програм.

Реалізація пробаційної програми передбачає: складання графіку реалізації пробаційної програми; виконання заходів, передбачених пробаційною програмою; оцінку результатів проходження пробаційної програми; підготовку висновку про виконання заходів, передбачених пробаційною програмою. До початку реалізації пробаційної програми куратор пробаційної програми ознайомлює суб'єкта пробації з метою програми, знаннями та навичками, які він може набути за результатами проходження програми, графіком реалізації пробаційної програми (під підпис) і попереджає про відповідальність за невиконання обов'язків, покладених на суб'єкта пробації судом, відповідно до ст. 166 КВК України.

Початок реалізації пробаційної програми визначається куратором пробаційної програми з урахуванням того, що строк реалізації пробаційної програми не може перевищувати іспитовий строк, визначений судом. Виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою, передбачає відвідування занять, недопущення під час занять вчинків, що унеможливають проведення заходів, передбачених пробаційною програмою, а також виконання завдань, що надаються куратором. В іншому випадку це може бути розцінено як порушення, за яке він отримає письмове попередження. Якщо суб'єкт проходить лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, психіатричне лікування, то

розпочинати реалізацію програми можливо, якщо відсутні об'єктивні причини, пов'язані із зазначеним лікуванням, що перешкоджають реалізації програми. У випадку, якщо суб'єкт пробації не може відвідати заняття з поважної причини (хвороба та інші об'єктивні обставини, що фактично позбавляють суб'єкта пробації можливості їх виконувати), він повинен надати підтверджуючий документ (довідка, лікарняний тощо). Якщо такий документ відсутній, то причина порушення графіку поважною не вважається, і йому вноситься письмове попередження. Якщо попередження не допомогло виправити ситуацію і порушення повторюється, то органом пробації вноситься до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання. Теж саме щодо неповнолітнього суб'єкта пробації вноситься до суду за погодженням зі службою у справах дітей. Якщо порушення відбулося з поважних причин, куратор визначає та вживає заходів, що необхідні для продовження реалізації пробаційної програми таким суб'єктом. У випадку, коли реалізація програми неможлива з об'єктивних причин, куратор подає до суду обґрунтоване подання про зміну такого обов'язку.

Куратор пробаційної програми у термін не пізніше як 10 робочих днів після повного виконання суб'єктом пробації заходів пробаційної програми складає оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою, який погоджує керівник органу пробації. Висновок підтверджує виконання обов'язку, покладеного судом; оцінка результатів – ступінь досягнення мети (низький, середній, високий) та коротку характеристику досягнутих змін (позитивна динаміка щодо зміни у знаннях, навичках, установках та ін.). У зв'язку з цим, низький ступінь досягнення мети не може вважатись невиконанням обов'язку суду. Висновок про реалізацію програми долучається до матеріалів підрозділу органу пробації, які подаються до суду у випадках, передбачених законодавством.

Пробаційні програми мають лише інформаційно-профілактичний характер і не обов'язково мають призвести до ґрунтовних змін у свідомості клієнта. Одним із критеріїв

ефективності пробаційних програм може бути кількість повторних злочинів серед осіб, які пройшли пробаційні програми.

Стаття 11. Пенітенціарна пробація

1. Пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання.

2. Орган пробації спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування сприяють засудженим, які готуються до звільнення, у:

**визначенні місця проживання після звільнення;
влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених;
госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги;
працевлаштуванні працездатних осіб.**

3. Порядок взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення заходів пенітенціарної пробації затверджується нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, що формують державну політику у сфері пробації, у сфері соціальної політики, у сфері охорони здоров'я, та Міністерством внутрішніх справ України.

1. Функцію постпенітенціарного контролю та допомоги в соціальній адаптації закріплюють Правила Ради Європи про пробацію, визначаючи, що якщо служба пробації виконує функцію щодо контролю за засудженими після звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі, вона повинна працювати у взаємодії з тюремною адміністрацією, засудженими, їх сім'ями і громадськістю для того, щоб підготувати засуджених до звільнення і адаптації в суспільстві. Вони повинні встановити контакти з відповідними службами в'язниці для того, щоб допомогти в побутовій і трудовій адаптації засуджених після звільнення. Службі пробації має бути забезпечений доступ до засуджених, які перебувають у в'язниці, щоб допомогти їм підготуватися до звільнення і

спланувати наступний контроль за ними для здійснення безперервного контролю і продовження виховної роботи, яка здійснювалася під час тюремного ув'язнення. Контроль після звільнення від тюремного ув'язнення має бути спрямований на вирішення проблем засуджених, таких як працевлаштування, місце проживання, освіта і забезпечення виконання ними умов звільнення, щоб зменшити загрозу вчинення нового злочину і завдання значного збитку. Після виконання засудженим постпенітенціарних обов'язків служба пробації, якщо це передбачено законом, може продовжити за згодою колишніх ув'язнених надавати їм допомогу вести законослухняний спосіб життя (Рекомендація СМ/Рес (2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію. Прийнята Комітетом Міністрів 20.01.2010 р. на 105-му засіданні заступників Міністрів).

2. Національна модель пенітенціарної пробації полягає у підготовці засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань до звільнення для трудового і побутового влаштування за обраним ними місцем проживання.

3. Чинне законодавство покладає на суб'єктів соціального патронажу, а це центральні й місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, а також фізичні особи, які здійснюють соціальний патронаж і спеціалізовані установи обов'язок допомоги звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на соціальну адаптацію.

4. Повноваження суб'єктів соціального патронажу визначені Законом України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 р. за № 3160-VI.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування утворюють спостережні комісії та піклувальні ради, здійснюють контроль за діяльністю суб'єктів соціального патронажу, які їм підпорядковані.

Міністерство соціальної політики забезпечує реалізацію державної політики щодо соціальної адаптації звільнених осіб;

організовує та координує роботу щодо здійснення соціального патронажу; забезпечує розроблення відповідних планів заходів для реалізації державної політики щодо соціальної адаптації звільнених осіб.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують здійснення заходів соціального патронажу; координують і контролюють діяльність підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій, надають їм підтримку; забезпечують утворення мережі спеціалізованих установ для звільнених осіб з урахуванням потреб і умов регіону; утворюють спостережні комісії; здійснюють заходи щодо соціальної адаптації звільнених осіб; беруть участь у процесі підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк; сприяють звільненим особам в отриманні ними соціальних пільг і гарантій, передбачених законом; вживають заходів щодо влаштування звільнених осіб, які втратили зв'язок із сім'єю, не мають постійного місця проживання або перебування та потребують підтримки, до центрів соціальної адаптації або інших установ та закладів соціальної підтримки (догляду); вживають заходів щодо влаштування звільнених осіб похилого віку й осіб, визнаних особами з інвалідністю I та II груп, які потребують постійного стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування, до будинків-інтернатів або інших закладів соціальної підтримки (догляду).

Центр соціальної адаптації – це соціальна установа, діяльність якої спрямована на поступове повернення звільнених осіб до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві шляхом надання їм соціальних послуг та сприяння в отриманні іншої допомоги з урахуванням індивідуальних потреб. Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб (наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 14.02.2006 р. № 31) до таких послуг відносить соціально-побутові (тимчасове проживання, харчування, надання одягу, взуття, білизни, користування душем та пральною, збереження речей,

документів); психологічні (консультації, психодіагностика, психокорекція, психотерапія); соціально-педагогічні (розроблення індивідуальних планів соціальної адаптації; культурно-масові заходи, формування відповідних навичок і вмінь, позитивне ставлення до власної особистості, навчання самотійному вирішенню життєвих проблем, допомога у здобутті освіти); соціально-медичні (організація первинного медичного огляду та, у разі потреби, надання першої медичної допомоги, фізкультурно-оздоровчі заходи, направлення до закладів охорони здоров'я за територіальним розташуванням Центру); юридичні (допомога в оформленні правових документів, відновленні паспорта, консультації та роз'яснення чинного законодавства); послуги з працевлаштування (сприяння у працевлаштуванні, соціальне супроводження працевлаштованої особи); інші соціальні послуги.

Соціальний будинок-інтернат – це соціально-медична установа, призначена для постійного проживання звільнених осіб – громадян похилого віку, осіб, визнаних особами з інвалідністю I та II групи, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування. Типове положення про спеціальний будинок-інтернат (наказ Міністерства соціальної політики від 09.11.2011 р. № 432) відносить до його завдань забезпечення належних умов для проживання, медичної, соціальної, психологічної реабілітації, медичної допомоги звільненим особам (надання постійного місця проживання, харчування, видача одягу, взуття, реєстрація, медичне обслуговування, організація дозвілля).

Такі послуги надаються тим звільненим особам, які звернулися до суб'єктів соціального патронажу в установленому законодавством порядку; не мають працездатних дітей або інших родичів, які згідно із законом зобов'язані їх утримувати, інакше ці послуги надаються на платній основі за їх рахунок.

Спостережні комісії організовують та здійснюють громадський контроль за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; організовують виховну роботу з

особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадський контроль за їх поведінкою протягом невідбутої частини покарання; надають допомогу в соціальній адаптації звільненим особам.

Державна служба зайнятості встановлює підприємствам, установам та організаціям з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб квоту в розмірі 5 % середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік для забезпечення можливості працевлаштування осіб, звільнених з установ виконання покарань. У разі безробіття кожен має право і на соціальний захист, що реалізовується, у тому числі й шляхом надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультативних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації тощо.

Центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді визначають потреби в наданні соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, психологічних, юридичних та інформаційних послуг і забезпечують соціальне обслуговування звільнених осіб; здійснюють у разі потреби соціальний супровід молодих осіб, які відбули покарання; сприяють зміцненню родинних і суспільно корисних зв'язків, здобуттю освіти, вирішенню питань трудового і побутового влаштування.

Органи Національної поліції проводять перевірку прибуття звільненої особи до місця проживання, здійснюють інші повноваження в цій сфері.

Державна міграційна служба забезпечує оформлення та видачу звільненим особам паспортів громадян України, здійснює реєстрацію місця проживання або перебування звільнених осіб.

Міністерство охорони здоров'я організовує надання звільненим особам лікувально-профілактичної, медичної та санітарної допомоги; забезпечує проведення діагностично-лабораторних обстежень у державних і комунальних закладах охорони здоров'я; забезпечує госпіталізацію до спеціалізованих закладів охорони здоров'я звільнених осіб, які потребують стаціонарного лікування, у тому числі хворих на туберкульоз або інфікованих збудниками туберкульозу, ВІЛ-інфікованих

осіб та осіб із захворюваннями, що передаються статевим шляхом.

Ці послуги надаються тим звільненим особам, які звернулися до суб'єктів соціального патронажу в установленому законодавством порядку.

5. Орган пробації виступає координатором у процесі взаємодії між адміністрацією установ виконання покарань та суб'єктами соціального патронажу під час підготовки до звільнення засуджених, яким до закінчення призначеного строку покарання або до розгляду питання про застосування ст. 81, 82 КК України залишилося не більше як три місяці.

Адміністрація установи виконання покарань у процесі бесіди з'ясовує проблемні питання засуджених, які готуються до звільнення, та їх можливі потреби після звільнення. Особлива увага звертається на наміри засудженого щодо його місця проживання після звільнення; наявність документа, що посвідчує особу, та потребу в його отриманні (відновленні); наявність визначеного місця працевлаштування; потребу у влаштуванні (обслуговуванні) до спеціалізованої установи для звільнених осіб (центр соціальної адаптації звільнених осіб, спеціальний будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб, визнаних особами з інвалідністю I і II груп) або закладу для бездомних осіб (центр обліку, будинок нічного перебування, центр реінтеграції, соціальний готель); потребу у здійсненні соціального супроводу, влаштуванні до центру соціально-психологічної допомоги, соціального гуртожитку для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (стосовно осіб віком 18–23 р.), соціального центру матері та дитини (стосовно жінок на 7–9 місяці вагітності, жінок із дітьми віком від народження до 18 місяців), центру ресоціалізації наркозалежної молоді (стосовно осіб, які пройшли курс лікування від наркотичної залежності); необхідність госпіталізації до закладів охорони здоров'я.

Залежно від отриманої інформації про потреби засудженого, з'ясувавши його наміри та прийнявши відповідну заяву, адміністрація установи виконання покарань надсилає до органу пробації відповідні повідомлення-запити до:

органу житлово-комунального господарства, об'єднання співвласників багатопверхового будинку або органу місцевого самоврядування для перевірки наявності цього житлового приміщення, осіб, які в ньому проживають, та право засудженого на проживання в зазначеному приміщенні після звільнення;

органу праці та соціального захисту населення стосовно засуджених, які звернулись за допомогою у влаштуванні до спеціалізованої установи для звільнених осіб або інший заклад соціальної підтримки (догляду);

районного центру зайнятості населення для організації трудового влаштування;

центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідного району (міста, району в місті), у якому має намір проживати особа після звільнення;

органу охорони здоров'я про засуджених осіб, які звільняються і є хворими на заразну форму туберкульозу тощо;

підрозділу профілактичної роботи органу Національної поліції.

Отримавши таке повідомлення-запит, персонал органу пробації вживає заходів щодо його відпрацювання в безпосередній взаємодії з суб'єктами соціального патронажу за обраним засудженим місцем проживання та одразу сповіщає установу виконання покарань про результати проведеної роботи. У разі відсутності можливості проживання засудженого за обраним ним місцем проживання, або виникнення інших проблем, засудженого повідомляють про це та про заходи соціального патронажу, які можуть бути вжиті відповідними суб'єктами стосовно нього після звільнення.

6. Механізм взаємодії в процесі виконання завдань пенітенціарної пробації та повноваження установи виконання покарань (слідчого ізолятора), уповноваженого органу з питань пробації, органу (підрозділу) поліції, структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, органів та закладів охорони здоров'я регламентовані спільним наказом Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 р.

№ 974/5/467/609/280, яким затверджено Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Стаття 12. Особливості пробації щодо неповнолітніх

1. Пробація щодо неповнолітніх – це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. Пробація здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх.

2. Пробація щодо неповнолітніх спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків.

3. Досудова доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково повинна містити:

інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку особи;

рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень.

4. Пробація щодо неповнолітніх здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень.

5. Орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти.

6. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників.

7. Орган пробації спільно з центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері соціальної політики, забезпечує реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

8. Пробація застосовується до неповнолітніх згідно з цим Законом з урахуванням особливостей, передбачених цією статтею.

1. У нормативно-правових актах, що стосуються діяльності пробації відносно неповнолітніх, ураховано вимоги ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, відповідно до якої першочергова увага приділяється як найкращому забезпеченню інтересів дитини.

Тому для неповнолітніх розроблено спеціальні інструменти пробації:

1. Порядок складення досудової доповіді містить додатковий розділ IV, присвячений особливостям складення досудової доповіді відносно обвинуваченого неповнолітнього.

2. Наказом Міністерства юстиції України від 03.12.2018 р. № 3787/5 затверджені Методичні рекомендації оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень) у віці 14–18 років.

3. Наказом Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5 затверджено окремі пробаційні програми для неповнолітніх суб'єктів пробації: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки» та «Попередження вживання психоактивних речовин».

Пробація щодо неповнолітніх передбачає активне залучення до заходів пробації хоча б одного з батьків або законних представників та обов'язкову присутність їх під час опитування неповнолітнього суб'єкта пробації. Уповноважені органи з питань пробації в межах повноважень проводять також роботу з батьками або законними представниками, у тому числі якщо виникає потреба в налагодженні відносин у родині підлітка. Увага приділяється не тільки наглядовим заходам, а й забезпеченню зайнятості, проведенню продуктивного дозвілля, залученню до навчання.

2. Мінімальними стандартними правилами Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), передбачено встановлення прагнення держав-членів до створення умов, що

забезпечують життя дитини у суспільстві (пункт 1.2), залучення всіх можливих ресурсів (сім'ї, навчальні заклади, соціальні служби тощо) для скорочення необхідності втручання з боку закону, ефективного, гуманного і справедливого поводження з підлітком, який перебуває у конфлікті зі законом (пункт 1.3).

«Пекінські правила» встановлюють, що система правосуддя відносно неповнолітніх спрямована на забезпечення співрозмірності заходів впливу з особою неповнолітнього правопорушника й обставинами правопорушення (пункт 5.1); позбавлення неповнолітнього волі завжди повинно бути крайньою мірою (пункт 19.1); представники персоналу уповноважених органів з питань пробації, які здійснюють пробацію щодо неповнолітніх, проходять відповідне навчання на базі відомчих центрів підвищення кваліфікації та мають спеціалізацію для роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації (пункт 22).

3. У рамках реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні створено окрему організаційну структуру для забезпечення ювенальної пробації – сектор ювенальної пробації.

Відповідно до Типового положення про сектор ювенальної пробації це – уповноважений орган з питань пробації, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та пробації щодо неповнолітніх.

Сектор ювенальної пробації організовує:

реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

виконання завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію, та з урахуванням особливостей неповнолітніх осіб;

забезпечення судів інформацією, що характеризує неповнолітнього обвинуваченого;

здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо неповнолітніх, засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю,

громадських робіт, виправних робіт, неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

виконання адміністративних стягнень щодо неповнолітніх осіб у виді громадських робіт, виправних робіт і суспільно корисних робіт;

реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

забезпечення взаємодії з органами і службами у справах дітей, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, під час здійснення заходів пробації щодо неповнолітніх;

забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку неповнолітніх осіб, профілактика агресивної поведінки, мотивація позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків;

сприяння залученню неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти;

забезпечення проведення соціально-виховної роботи із засудженими неповнолітніми із залученням батьків або їхніх законних представників;

взаємодія з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію;

дотримання прав людини і громадянина під час виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та здійснення заходів пробації щодо неповнолітніх.

Нині в Україні створено та функціонує 13 секторів ювенальної пробації в містах обласного значення. Усі інші неповнолітні суб'єкти пробації перебувають на обліку в районних підрозділах пробації за місцем проживання.

4. Специфіка роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації полягає в обов'язковому залученні органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень до проведення соціально-виховної роботи для забезпечення максимально можливого охоплення проблемних питань неповнолітніх, організації надання адресних соціальних послуг, виявлення неповнолітніх, які перебувають у складних

життєвих обставинах, обміну інформацією в межах компетенції, організації спільних заходів.

5. Персонал уповноважених органів з питань пробації сприяє залученню неповнолітніх до навчання, підтримує зв'язки з навчальними закладами, періодично збирає характеризуючу інформацію відносно неповнолітніх, вживає у межах компетенції заходів щодо усунення перешкод в отриманні неповнолітніми суб'єктами пробації повної загальної середньої освіти.

6. Під час проведення соціально-виховної роботи згідно з індивідуальним планом роботи із засудженим неповнолітнім до цього процесу можуть залучатися батьки, або особи, які їх замінюють, якщо це сприятиме ресоціалізації неповнолітнього, формуванню позитивних рис характеру, налагодженню стосунків у сім'ї та ін.

Стаття 13. Соціально-виховна робота

1. Соціально-виховна робота – це цілеспрямована діяльність персоналу органу пробації для досягнення мети виправлення засуджених.

2. Соціально-виховна робота проводиться за індивідуальним планом роботи із засудженим з урахуванням оцінки ризиків повторного вчинення кримінальних правопорушень та передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги, сприяння працевлаштуванню, залучення до навчання, участь у виховних заходах та соціально корисній діяльності, проведення індивідуально-профілактичної роботи.

3. Заходи соціально-виховної роботи разом із заходами нагляду включаються до індивідуального плану роботи із засудженим.

4. Соціально-виховну роботу проводить персонал органу пробації з усіма категоріями суб'єктів пробації, крім осіб, стосовно яких готується досудова доповідь, та засуджених до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів.

1. Соціально-виховна робота за своєю суттю є комплексною системою соціально-психологічних і психолого-педагогічних заходів спільної взаємодії персоналу органу пробації з засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, з метою їх виправлення, ресоціалізації та формування соціально позитивних якостей особистості. Саме через цілеспрямовану діяльність персоналу органу пробації, соціально-виховна робота спрямовується на формування та закріплення в засуджених прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівнів, де основною метою соціально-виховної роботи є створення за допомогою засобів зовнішнього впливу необхідних умов для формування у засуджених основних компетенцій соціально адаптованої людини у сферах самостійної пізнавальної, цивільно-громадської, соціально-трудової, культурно-дозвільної діяльності та побутовій сфері.

Соціально-виховна робота є лише окремим елементом виховання, обмеженим винятково зовнішнім впливом на особу. Реально досяжною метою соціально-виховної роботи може виступати зміна лише зовнішньої складової мотивації. Досягнення такого результату саме собою стане однією з основних передумов для формування життєвих компетентностей, виправлення й ресоціалізації в майбутньому. Внутрішні зміни, безперечно, також можуть наставати, але це буде результат не лише цілеспрямованої соціально-виховної роботи, а й застосування комплексу інших засобів виправлення та заходів. Унаслідок проведення соціально-виховної роботи у засудженого повинно сформуватися прагнення до певної моделі соціально значущої поведінки.

Підставою для проведення соціально-виховної роботи із засудженими є постановка їх на облік відповідно до судового рішення, яке набрало законної сили. Під час візиту засудженої особи до органу пробації, його персонал проводить з нею бесіду, в якій з'ясовує відомості, що мають значення для виконання судового рішення, роз'яснює особливості відбування покарання, права й обов'язки, відповідальність за їх

невиконання. У зв'язку з цим, під час взаємодії з засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, працівнику пробації доцільно застосовувати як безпосередні (бесіда, лекція, дискусія, вимога, тренування), так і опосередковані (переконавання, навіювання, приклад, громадська думка, заохочення) методи впливу на особистість з метою формування практичних умінь і навичок самовиховання як найвищої форми виховання та подальшого самовдосконалення.

2. Першим етапом роботи із суб'єктом пробації є проведення *оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення* – це результат аналізу факторів ризику на ймовірність виникнення протиправної поведінки засудженого (обвинуваченого), її можливих наслідків, визначення криміногенних потреб і заходів щодо їх мінімізації.

Порядок проведення оцінки ризиків затверджено наказом Міністерства юстиції України від 26.06.2018 р. № 2020/5 «Про затвердження Методичних рекомендацій оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення повнолітніми особами, які вчинили кримінальні правопорушення (обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень)».

Оцінка допомагає встановити причини й умови, що сприяли скоєнню злочину, і вирішити питання про те, чи слід уживати будь-яких заходів для попередження вчинення нового злочину.

Розроблена форма оцінки ризиків учинення повторного кримінального правопорушення – це формалізований оціночний інструмент, який використовується персоналом органу пробації для складання досудової доповіді та організації процесу індивідуальної роботи із засудженим у встановленому законом порядку. Використовують дві форми оцінки ризиків: скорочена – під час складання досудової доповіді; повна – під час організації процесу індивідуальної роботи із засудженим.

Фактори ризику – це науково визначені та прийняті у світовій практиці пробації характеристики засудженої (обвинуваченої) особи та сфер її життєдіяльності, які найбільше впливають на ймовірність виникнення протиправної поведінки.

Залежно від можливості змінюватися у часі фактори ризику поділяються на:

статичні (фактори, які неможливо змінити) – вони пов'язані з кримінальною історією правопорушника, наприклад, історія попередніх судимостей; характеристика вчинених злочинів та обставин, за якими їх було вчинено, встановлені судом мотиви вчинення злочинів тощо;

динамічні (фактори, які можливо змінити певними заходами впливу) – соціальні та психологічні характеристики особистості правопорушника, його відносини з оточенням, наявність залежностей та готовність до змін. Може застосовуватись поняття **«криміногенні потреби»**, тобто потреби, задоволення (вирішення) яких дозволить зменшити ризик виникнення протиправної поведінки у майбутньому.

Знання персоналу пробації щодо факторів ризику дасть змогу зробити структурований аналіз інформації про правопорушника та оцінити стан впливу кожного з факторів на вчинене правопорушення, а також ймовірність впливу на подальші вияви протиправної поведінки (рівень ризику).

3. Індивідуальний план роботи із засудженими містить заходи нагляду та соціально-виховної роботи (див. п. 1, 2 ст. 10 цього Закону). У плані індивідуальної роботи, працівник уповноваженого органу з питань пробації наводить опис заходів, що визначаються шляхом установлення завдань у категоріях, які мають найвищий рівень ризику, та визначаються засоби їх досягнення (що саме має зробити засуджена особа до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, для досягнення поставленої мети), інтенсивність застосування яких залежить від визначеного рівня ризику. Індивідуальний план роботи із засудженим розробляється згідно з його потребами і наявними ресурсами та за своєю суттю є своєрідним континуумом підтримки з пріоритетною визначеною послідовністю їх реалізації. Індивідуальний план роботи містить такі розділи: I. Карта періодичного проведення оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення. II. Дотримання обов'язків, визначених законом і покладених судом. III. Вирішення криміногенних потреб і досягнення позитивних змін. IV. Результати реалізації

плану, рекомендації щодо подальшої роботи. Безпосередні форми індивідуального плану роботи визначаються в нормативно-правових актах, що стосуються діяльності пробації.

Розділ III

Стаття 14. Суб'єкти пробації

1. Суб'єктами пробації є:

обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь;

особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням;

звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років;

особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів;

особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення.

1. Суб'єкти пробації – це фізичні особи (громадяни України, особи без громадянства, іноземці), до яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються заходи пробації. Перелік суб'єктів пробації наведено у коментованій статті. Ними можуть бути як засуджені, які відбувають покарання, так і засуджені, які звільнені судом від відбування покарання, щодо яких застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, а також обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь на підставі письмового запиту суду. Перелік суб'єктів пробації не є вичерпним, оскільки крім вищеперерахованих до них можна віднести осіб, засуджених до покарання у виді штрафу, а також осіб, на яких накладено адміністративне стягнення у виді громадських робіт, виправних робіт і суспільно корисних робіт.

2. Згідно зі ст. 42 КПК України, обвинувачений – це особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 КПК. Фізична особа перебуває в статусі

обвинуваченого з моменту передання обвинувального акта щодо неї до суду до набуття вироком суду законної сили. Про деякі питання складання досудової доповіді стосовно обвинувачених див. коментар до ст. 3, 8, 9 Закону.

3. Засудженим є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили (ст. 43 КПК України). У коментованій статті засудженим слід уважати особу, якій обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, призначено покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; а також звільнені від відбування покарання на підставі ст. 75, 79, 83 КК України.

4. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. До неповнолітніх призначається тільки як додаткове покарання. Цей вид покарання містить дві складові, це – позбавлення засудженого суб'єктивного права на ті посади, які він обіймав, або на ту діяльність, яку здійснював на момент учинення злочину, а також в обмеженні на визначений судом строк можливості претендувати на обіймання певної посади або зайняття певною діяльністю. Наприклад, це можуть бути посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, із здійсненням функцій представника влади, у правоохоронних органах, керівні посади; заборона займатися певною діяльністю може стосуватися адміністративної діяльності, господарської діяльності, діяльності, пов'язаної з наданням освітніх послуг та ін.

5. Громадські роботи – полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування та призначаються на строк від 60 до 240 годин і відбуваються не більше як чотири години на день. До таких робіт належать роботи з благоустрою міст, селищ, зон відпочинку, озеленення територій, благоустрій пляжів та ін. Громадські роботи не призначаються особам,

визнаним особами з інвалідністю I і II групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, військовослужбовцям строкової служби. Громадські роботи неповнолітньому можуть бути призначені у віці від 16 до 18 років на строк від 30 до 120 годин і відбуваються не більше як дві години на день.

6. Виправні роботи полягають у праці засудженого за місцем роботи з певними відрахуваннями у дохід держави із суми заробітку у розмірі, установленому вироком суду від 10 до 20 %. Виправні роботи можуть призначатися судом до всіх категорій засуджених, крім вагітних жінок і жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, непрацездатних, осіб, що не досягли 16 років, осіб, які досягли пенсійного віку, військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, прокурорів, суддів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування на строк від шести місяців до двох років. Неповнолітньому у віці від 16 до 18 років виправні роботи призначаються за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року. Із заробітку неповнолітнього здійснюється відрахування в дохід держави в розмірі, установленому вироком суду, у межах від п'яти до десяти відсотків.

7. Покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк може бути замінено на підставі ст. 82 КК України на більш м'яке. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким може бути застосована, якщо засуджений став на шлях виправлення та після фактичного відбуття засудженим не менше третини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин; не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо-тяжкий злочин, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття

судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі; не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила новий умисний злочин протягом невідбутої частини покарання. До того ж до суб'єктів пробації належать не всі особи, до яких застосовано заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, а лише ті, кому покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі замінено на покарання у виді громадських або виправних робіт.

8. Звільнення від відбування покарання з випробуванням полягає у звільненні засудженого від основного покарання за умови, що він протягом визначеного судом іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки. Звільнення від відбування покарання з випробуванням може бути застосоване під час призначення покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше ніж п'ять років. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок або жінок, які мають дітей віком до семи років, може бути застосоване судом у разі призначення їм покарання у виді позбавлення волі на строк не більше ніж п'ять років за тяжкі й особливо тяжкі злочини, а також за корупційні злочини. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх може бути застосоване до неповнолітнього лише у разі його засудження до арешту або позбавлення волі. Іспитовий строк установлюється судом тривалістю від одного до трьох років, а неповнолітнім – від одного до двох років.

9. Засуджені до обмеження волі або до позбавлення волі жінки, які стали вагітними або народили дітей під час відбування покарання, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше ніж п'ять років за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини, можуть бути звільнені судом від відбування покарання в межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку. Звільнення застосовується до засудженої, яка має сім'ю або родичів, що

дали згоду на спільне з нею проживання, або яка має можливість самостійно забезпечити належні умови для виховання дитини. Уповноважений орган з питань пробації здійснює нагляд за такими особами за місцем проживання.

10. Обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства з обов'язковим залученням до праці, при цьому за особою здійснюється нагляд. Уповноважений орган з питань пробації не виконує цей вид покарання, але в його обов'язки входить вручення особі, засудженій до обмеження волі, припису про виїзд до місця відбування покарання та ознайомлення з порядком та умовами відбування покарання, крім випадку, коли особа на час винесення вироку суду перебувала під вартою.

11. Особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки до їх звільнення є суб'єктами пенітенціарної пробації. Про поняття «пенітенціарна пробація» див. коментар до ст. 8, 11 Закону.

12. Крім того, до осіб, судові рішення стосовно яких виконують органи пробації, належать й особи, засуджені до покарання у виді штрафу. Штраф передбачає грошове стягнення, що накладається судом у встановлених законом випадках і розмірах. Розмір визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від 30 до 50 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини КК України не передбачено вищого розміру штрафу.

13. Суб'єктами пробації також є особи, на яких накладено адміністративне стягнення у виді громадських, виправних або суспільно корисних робіт.

Громадські роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Призначаються на строк від 20 до 60 годин і відбуваються не більш як чотири години на день. Громадські роботи не можуть бути призначені особам, визнаним особами з інвалідністю I або

II групи, вагітним жінкам, жінкам старше 55 років і чоловікам, старше 60 років.

Виправні роботи застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення і з відрахуванням до 20 % її заробітку в дохід держави.

Суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких і перелік об'єктів, на яких порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування. Призначаються на строк від 120 до 300 годин і виконуються не більше ніж вісім годин, а неповнолітніми – не більше як дві години на день. Не призначаються особам, визнаним особами з інвалідністю I або II групи, вагітним жінкам, жінкам, старше 55 років і чоловікам, старше 60 років.

Стаття 15. Основи правового статусу суб'єктів пробації

1. Суб'єкти пробації користуються всіма правами людини і громадянина, передбаченими Конституцією України, крім обмежень, визначених законами України і встановлених рішенням суду.

Правовий статус – юридично закріплене положення особистості в суспільстві. В основі правового статусу лежить фактичний соціальний статус, тобто реальне положення людини в певній системі суспільних відносин. Право лише закріплює це положення, вводить його в законодавчі рамки.

Структура правового статусу особи: правові норми та принципи, що встановлюють цей статус, правосуб'єктність, основні права та обов'язки; законні інтереси; громадянство, юридична відповідальність. Основу правового статусу особистості складають її права, свободи та обов'язки, закріплені в Конституції України та міжнародно-правових актах.

Права людини – це основоположні, визначальні для її життєдіяльності права, що є фундаментальними та невідчужуваними.

Права громадянина – це права члена державно-організованого громадянського суспільства.

Вирізняють три основні види правового статусу: *загальний, спеціальний, індивідуальний*. Загальний правовий статус – це статус особистості як громадянина держави, члена суспільства, що визначається, передусім, Конституцією України, є єдиним базовим, вихідним для всіх інших. Спеціальний або родовий статус відображає особливості положення певних категорій громадян. Правовий статус суб'єктів пробації засуджених становить собою різновид спеціального статусу. Індивідуальний статус фіксує конкретику окремої особи (стать, вік, сімейний стан та ін.). Кожен індивід виступає одночасно в усіх вказаних статусах.

У найбільш загальному виді правовий статус суб'єктів пробації можна визначити як засновану на загальному статусі громадян України і закріплену в нормативно-правових актах різних галузей права сукупність їх суб'єктивних прав, законних інтересів і обов'язків, що залежать від виду пробації реалізованого щодо конкретного суб'єкта.

На суб'єктів пробації поширюється більшість прав, свобод та обов'язків людини й громадянина, які передбачені розділом II Конституції України. Обмеження прав і свобод є допустимим винятково за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) і суспільно необхідним (абзац шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19.10.2009 р. № 26-рп/2009); обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися лише Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути зумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними й обґрунтованими (абзац третій пп. 2.1 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01.06.2016 р. № 2-рп/2016).

Стаття 16. Основні права суб'єктів пробації

1. Суб'єкти пробації мають право на:

**участь у підготовці досудової доповіді;
участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим;**

роз'яснення своїх прав та обов'язків;
отримання інформації про умови відбування покарання
та здійснення органом пробації нагляду;
отримання інформації про можливу допомогу і
консультації;
участь у програмах і заходах, що організовуються
органом пробації;
дотримання правового режиму інформації з обмеженим
доступом;
оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу
органу пробації.

1. Визначені у коментованій статті основні права суб'єктів пробації не є вичерпними, а окреслюють лише специфічні можливості й додаткові гарантії під час перебування на обліку в органах пробації.

2. Правом участі в підготовці досудової доповіді наділені обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь. Ці права визначено у ст. 42 КПК України і полягають у можливості:

отримувати роз'яснення щодо порядку підготовки та використання досудової доповіді, відмовлятися від участі в підготовці досудової доповіді;

брати участь у підготовці досудової доповіді, надавати представнику персоналу органу пробації інформацію, необхідну для підготовки такої доповіді, ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення.

Обвинувачений має право відмовитись від участі в підготовці досудової доповіді. Про своє рішення про участь (відмову) у підготовці досудової доповіді обвинувачуваний підтверджує повідомленням під підпис. Відмовою від участі в підготовці досудової доповіді також може вважатися неприбуття до уповноваженого органу з питань пробації обвинуваченого, який був належним чином поінформований, за викликом для проведення першої бесіди для роз'яснення порядку підготовки та використання досудової доповіді. Проте така відмова не позбавляє його права ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та

уточнення, а також звертатися до органу пробації з заявою про згоду брати участь у підготовці досудової доповіді не пізніше терміну, необхідного для реалізації зазначеного права, з урахуванням строку підготовки такої доповіді, зазначеного в ухвалі суду.

Використання обвинуваченим права брати участь у підготовці досудової доповіді виражається в активних діях. Обвинувачений з'являється за викликом до уповноваженого органу з питань пробації, надає представнику персоналу органу пробації інформацію, необхідну для підготовки такої доповіді в усній формі під час проведення бесіди, або в письмовій формі, надає відповідні документи, ознайомлюється з текстом досудової доповіді, подає свої зауваження та уточнення.

3. Право участі у складенні індивідуального плану роботи із засудженим спрямоване на забезпечення ефективності та реальності визначених заходів. Окрім того, особиста участь дає змогу зробити план реалістичним і враховувати потреби та можливості суб'єкта пробації. Про складення плану індивідуальної роботи із засудженою особою див. коментар до ст. 13 Закону.

Оскільки суб'єкт пробації є основним джерелом під час збирання інформації, необхідної для проведення оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та подальшому складенні індивідуального плану роботи із засудженою особою він наділяється можливістю надати таку інформацію під час особистої бесіди з працівником персоналу органу пробації. Суб'єкт пробації самостійно приймає рішення стосовно участі у складенні такого плану, або відмові. Невиконання заходів, передбачених індивідуальним планом, не може вважатися порушенням, якщо ці заходи не визначають виконання обов'язків, визначених судом і Законом.

4. Право на роз'яснення своїх прав та обов'язків слід віднести до основних прав суб'єктів пробації. Від виконання встановлених законом і покладених рішенням суду обов'язків та реалізації визначених законодавством прав залежить досягнення остаточної мети пробації.

Цьому праву кореспондує обов'язок персоналу органу пробації надати суб'єкту пробації під час постановки на облік

відповідну інформацію як в усній формі, шляхом роз'яснення змісту покарання, порядку та умов його відбування, правового статусу, норм законів і підзаконних нормативно-правових актів тощо під час проведення бесіди, так і в письмовій формі, як правило, у суб'єкта пробації відбирається підписка про ознайомлення зі своїми правами та обов'язками.

5. Право на отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду забезпечується протягом усього строку перебування суб'єкта пробації на обліку. Під час першого візиту до органу пробації засуджений ознайомлюється з порядком та умовами відбування покарання, а також попереджається, що у разі ухилення від відбування покарання він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності відповідно до КК України.

Засуджена особа ознайомлюється із вимогами вироку суду, необхідністю надавати на вимогу органу пробації документи, пов'язані з виконанням покарання, та інші наглядові заходи, що здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених для дотримання обов'язків, що визначені законом і покладені на них судом.

6. У період роботи із суб'єктами пробації персонал органу пробації вживає заходів, які спрямовані на вирішення їх криміногенних потреб. Таким чином, пробація виконує функцію координатора і хоча, сама собою, не є суб'єктом надання соціальних послуг та не має відповідних ресурсів – збирає інформацію та веде базу організацій надавачів відповідних послуг незалежно від форм власності (так званої партнерської мережі «банку ресурсів»), які працюють в межах адміністративно-територіальної одиниці. Така база оновлюється не менше як один раз на квартал. За наявності в суб'єкта пробації потреби в наданні відповідних послуг, персонал органу пробації зобов'язаний надавати інформацію про це.

7. Суб'єкти пробації мають право брати участь у програмах і заходах, що організовуються органом пробації. Це право слідує з попереднього права на отримання інформації про можливу допомогу і консультації. У процесі проведення соціального супроводу, соціально-виховної роботи суб'єкти пробації мають

можливість брати участь в індивідуальних чи групових заходах, які проводяться органом пробації. Це можуть бути індивідуальні чи групові бесіди; інформування; проведення консультацій представниками державних органів, зустрічі з представниками благодійних, релігійних, громадських організацій; культурно-масові заходи тощо. Інформування суб'єктів пробації про такі програми та заходи здійснюється під час особистої бесіди, або оформлення наглядної інформації у приміщенні органу пробації.

8. Праву суб'єктів пробації на дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом кореспондує обов'язок персоналу уповноваженого органу з питань пробації дотримуватись таких вимог. Будь-яка інформація, отримана персоналом пробації у процесі проведення роботи, не підлягає свідомому чи випадковому розголошенню, а у разі потреби повинна бути представлена у формі, що виключає її використання проти інтересів суб'єктів пробації.

9. Право суб'єктів пробації на оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації гарантовано Конституцією України, КВК України, КПК України, Законом України «Про звернення громадян» та міжнародними нормативно-правовими актами.

Суб'єкти пробації мають право оскаржувати рішення, дії або бездіяльності персоналу органу пробації до керівництва органу пробації, їх вищестоящих органів, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади.

Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Суб'єкти пробації надсилають свої звернення (скарги) самостійно з урахуванням вимог вищезазначеного Закону.

Стаття 17. Основні обов'язки суб'єктів пробації

1. Суб'єкти пробації зобов'язані:

виконувати встановлені законом та покладені на них рішенням суду обов'язки;

не вчиняти правопорушень;

виконувати законні вимоги персоналу органу пробації;

надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації.

1. Коментована стаття визначає загальні обов'язки суб'єктів пробації. Виконання суб'єктами пробації встановлених законом і покладених на них рішенням суду обов'язків передбачає необхідність дотримання вимог законів України, що визначають порядок та умови виконання покарань та здійснення пробації, а також підзаконних нормативно-правових актів.

Обов'язковою умовою для персоналу уповноваженого органу з питань пробації є доведення цих вимог до суб'єктів пробації (під підпис) і відповідне роз'яснення змісту норм права та наслідків їх невиконання.

КВК України визначає обов'язки осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (Глава 7), громадських робіт (Глава 8), виправних робіт (Глава 9), та осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням (Глава 26), а нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством юстиції України, деталізує та конкретизує порядок їх виконання.

Згідно зі ст. 34 КВК України особи, які відбувають покарання у виді заборони обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності, зобов'язані виконувати вимоги вироку суду, надавати на вимогу органу пробації документи, пов'язані з виконанням цього покарання, повідомляти орган пробації про місце роботи і проживання чи їх зміну, з'являтися за викликом до органу пробації.

Згідно зі ст. 34 КВК України їм забороняється без погодження органу пробації виїжджати за межі України. Згідно зі ст. 389 КК України ухилення засудженого від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи

займатись певною діяльністю, карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на той самий строк.

Особи, які відбувають покарання у виді громадських робіт, згідно зі ст. 37 КВК України, зобов'язані додержуватися встановлених законодавством порядку й умов відбування покарання, сумлінно ставитися до праці, працювати на визначеному об'єкті та відпрацьовувати встановлений судом строк громадських робіт, з'являтися за викликом до органу пробації, повідомляти орган пробації про зміну місця проживання, без погодження органу пробації не виїжджати за межі України. Згідно зі ст. 389 КК України ухилення засудженого від відбування покарання у виді громадських робіт, карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

Особи, які відбувають покарання у виді виправних робіт, відповідно до ч. 6 ст. 41 КВК України, зобов'язані додержуватися встановлених порядку та умов відбування покарання, сумлінно ставитися до праці, з'являтися за викликом до органу пробації, повідомляти орган пробації про зміну місця проживання, погоджувати з органом пробації зміну місця роботи; не виїжджати за межі України без погодження уповноваженого органу з питань пробації. Згідно зі ст. 389 КК України ухилення засудженого від відбування покарання у виді виправних робіт, карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

Згідно з ч. 3 ст. 164 КВК України особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням зобов'язані виконувати обов'язки, які покладені на них судом, повідомляти орган пробації про зміну місця проживання, з'являтися за викликом до органу пробації. Згідно зі ст. 166 КВК України, якщо засуджений не виконує обов'язки, встановлені КВК України, Законом України «Про пробацію», а також покладені на нього судом, або систематично вчиняє правопорушення, що тягнуть за собою адміністративні стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення, орган пробації вносить до суду подання про скасування звільнення від відбування

покарання з випробуванням і направлення засудженого для відбування призначеного покарання.

2. Обов'язок не вчиняти правопорушень можна віднести до загального обов'язку всіх громадян. Правопорушення – це неправомірне (протиправне) суспільно-шкідливе винне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, за вчинення якого особа може бути притягнута до юридичної відповідальності. Вчинення злочинів суб'єктами пробації тягне за собою притягнення до кримінальної відповідальності за сукупністю вироків відповідно до КК України. Особою, яка вчинила злочин, можна вважати лише ту особу, відносно якої обвинувальний вирок суду набрав законної сили. До цього моменту суб'єкт пробації вважається таким, що не порушив цього обов'язку. Вчинення адміністративних правопорушень (проступків) тягне за собою адміністративні стягнення відповідно до КУпАП.

3. Конституція України (ст. 19) визначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та способом, що передбачені Конституцією та законами України. Персонал уповноваженого органу з питань пробації належить до категорії службових осіб, представників влади, у службовій діяльності дотримується принципу законності. Суб'єкти пробації зобов'язані виконувати передбачені законом вимоги персоналу уповноваженого органу з питань пробації як усні, так і письмові. Разом із тим ці вимоги не повинні виходити за межі службових повноважень посадової особи, за що передбачена кримінальна відповідальність.

4. Обов'язок надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації стосується всіх суб'єктів пробації. Так, п. 4 ч. 7 ст. 42 КПК України зобов'язує обвинувачених надавати достовірну інформацію представнику персоналу органу пробації, необхідну для підготовки досудової доповіді. Ст. 34, 37, 41, 164 КВК України зобов'язують засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт та осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням надавати на вимогу уповноваженого органу з питань пробації документи, пов'язані з виконанням цього покарання;

повідомляти уповноважений орган з питань пробації про місце роботи і проживання чи їх зміну. Така інформація надається суб'єктом пробації в усній, письмовій формах або шляхом надання відповідних документів.

Документ – це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і розповсюдження інформації, яка має юридичне значення, шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці, дискеті або іншому носії. Офіційними документами є документи, що складаються і видаються службовими особами від імені органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також підприємств, установ та організацій будь-якої форми власності, які посвідчують конкретні факти і події, що мають значення, складені належним чином за формою і мають необхідні реквізити (штамп, печатку, номер, дату, підпис). Приватні документи також можуть бути офіційними, якщо вони складені, наприклад, нотаріусом, або якщо вони передані громадянином для зберігання або використання в державні, колективні чи приватні підприємства.

Персонал органу пробації вправі вимагати від суб'єктів пробації лише ті документи, що мають значення для виконання рішення суду, або проведення соціально-виховної роботи (паспорт або інший документ, що засвідчує особу, трудову книжку, посвідчення тощо).

Приміром, для отримання погодження на виїзд з України засуджені повинні подати органу пробації заяву про погодження на виїзд із долученням підтверджуючих документів про необхідність виїзду (лист підтвердження закордонного лікувального закладу про згоду прийняти особу на лікування або обстеження, копія довідки про смерть або копія висновку лікаря про хворобу близьких родичів, довідка з місця роботи про необхідність виїзду за кордон, копія довідки про вступ до навчального закладу, місцезнаходження якого за кордоном тощо).

Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОБАЦІЇ

Стаття 18. Орган пробації

1. Орган пробації у межах своїх повноважень організовує:

забезпечення суду досудовими доповідями про обвинувачених;

здійснення нагляду за засудженими;

виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;

реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

соціально-виховну роботу із засудженими;

підготовку до звільнення засуджених, які відбувають покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк.

1. Згідно з Рекомендаціями СМ/Rec(2010)1 Комітету міністрів Ради Європи про Правила Європи про пробацію служба пробації – це відомство, передбачене законом для здійснення мети і завдань пробації. Залежно від національних особливостей діяльність служби пробації може містити функції щодо надання інформації і рекомендацій суду та іншим зацікавленим відомствам для сприяння в ухваленні обґрунтованого і справедливого рішення; надання допомоги і підтримки засудженим, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, у підготовці до звільнення і соціальної адаптації; контролю і надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у рамках відновного правосуддя; надання допомоги потерпілим від злочинів.

2. У правилах Ради Європи про пробацію «орган пробації» описується як структура, створена для реалізації завдань та обов'язків. Залежно від національних особливостей діяльності служби пробації може містити функції щодо подання інформації та рекомендацій до суду та інших зацікавлених відомств для надання їм сприяння у прийнятті обґрунтованого й справедливого рішення; надання допомоги і підтримки

засудженим, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, у підготовці до звільнення та соціальній адаптації; контролю і надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у рамках відновного правосуддя; надання допомоги жертвам злочинів.

3. За загальним значенням орган пробації – це центральний орган виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері пробації.

Для створення повноцінної системи пробації в Україні 2018 року було створено єдину Державну установу «Центр пробації» з підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації, удосконалено організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних і технічних умов функціонування органів пробації для ефективного використання поставлених завдань.

Державна установа «Центр пробації» є неприбутковою державною установою, створеною для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації і безпосереднього спрямування та координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України.

У структурі Державної установи «Центр пробації» функціонують органи пробації як відокремлені структурні підрозділи – філії.

До складу Державної установи «Центр пробації» входять працівники, які працюють за трудовими угодами, та особи начальницького складу, які були переведені з Державної кримінально-виконавчої служби України.

Уповноважений орган з питань пробації (далі – орган пробації) є орган виконання покарань, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та пробації. Діє відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 18.08.2017 р. № 2649/5 «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації».

Орган пробації у своїй діяльності керується Конституцією України, КВК України та законами України, указами

Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України, іншими актами законодавства, наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації».

4. Окремим видом органу пробації є сектор ювенальної пробації (див. коментар до ст. 12 Закону).

Стаття 19. Правовий статус персоналу органу пробації

1. Права, обов'язки, відповідальність, правовий та соціальний захист персоналу органу пробації визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та цим Законом.

2. Під час здійснення нагляду персонал органу пробації має право:

перебувати на земельних ділянках, у жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це керівника або уповноваженої ним особи;

відвідувати суб'єктів пробації за місцем їх проживання, роботи або навчання;

викликати суб'єктів пробації до органу пробації та отримувати від них усні чи письмові пояснення.

3. Персоналу органу пробації безоплатно надається у встановлений ним строк інформація, необхідна для здійснення його повноважень.

4. Невиконання законних вимог персоналу органу пробації тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

1. У Рекомендаціях CM/Rec(2010)1 Комітету міністрів Ради Європи про Правила Європи про пробацію вказано, що співробітники пробації повинні добиратися і призначатися на посади відповідно до прийнятих вимог, серед яких особливу увагу слід приділяти чесності, гуманності, професіоналізму й особистим якостям, необхідним для виконання складних

обов'язків, які на них покладені. Співробітники повинні отримати відповідну підготовку і використовувати в роботі знання в галузі юриспруденції, етики, організації, сучасні методики і кодекс поведінки. Співробітники, які працюють або працюватимуть із засудженими, які вчинили специфічні злочини, повинні отримати спеціальну підготовку. У процесі підготовки необхідно приділяти особливу увагу засудженим і, у разі можливості, потерпілим, які можуть створювати певні проблеми або зазнають деяких труднощів. Кількість співробітників має бути достатньою, щоб вони могли ефективно виконувати свою роботу. Кожен співробітник повинен мати таке навантаження, яке дозволяло б здійснювати ефективно і гуманно контроль та нагляд за ними, надавати їм допомогу і, за можливістю, працювати з їхніми сім'ями, а також з потерпілими. Оплата праці співробітників, система заохочень і умови їх праці мають відображати особливості їхньої професійної діяльності та відповідати характеру праці для того, щоб залучати нових співробітників та утримувати вже працюючих.

2. В Україні правовий статус персоналу пробації визначено в Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». До їх числа належать особи рядового й начальницького складу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України. Відповідно до зазначеного Закону служба вважається державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я й віком громадян України. На сьогоднішній день органом пробації взято курс на демілітаризацію, тому збільшується число працівників, які не мають спеціальних звань.

Бути працівником пробації мають рівне право громадяни України, які досягли 20-річного віку, володіють державною мовою, мають повну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, спеціаліста за напрямом підготовки: педагогічна робота, соціальна робота, психологія, право, без вимог до стажу роботи, але після проходження підготовки за спеціально розробленою навчальною програмою, стажування

та отримання оцінки, яка підтверджує рівень підготовки, необхідної для виконання професійних завдань.

3. Працівником пробації не може бути особа, яка раніше засуджувалася за вчинення злочину або стосовно якої кримінальне провадження було закрито за nereабілітуючими підставами та на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення. Також працівником пробації не може бути особа, яка визнана за рішенням суду недієздатною або обмежено дієздатною.

4. Для виконання покладених завдань законодавство наділяє персонал пробації широким колом прав, більшість яких дозволяє здійснювати ефективний нагляд за суб'єктами пробації.

Зокрама персонал має право:

перебувати на земельних ділянках, у жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це керівника або уповноваженої ним особи;

для підготовки досудової доповіді отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів і громадян;

викликати засуджених, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачених, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь, до органу пробації та отримувати від них усні чи письмові пояснення;

відвідувати суб'єктів пробації за місцем проживання за їх згодою та згодою співмешканців;

відвідувати суб'єктів пробації за місцем їх роботи або навчання за згодою керівників підприємств, установ та організацій або уповноважених ними осіб;

викликати суб'єктів пробації та осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності у виді громадських робіт, виправних робіт і суспільно корисних робіт, для роз'яснення порядку та умов відбування покарання або стягнення, проведення профілактичних бесід, з'ясування питань, які виникають під час відбування покарання;

відвідувати місця попереднього ув'язнення, якщо до обвинуваченого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою;

заявляти клопотання до суду про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження для підготовки досудової доповіді в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством;

установлювати періодичність та дні проведення реєстрації особам, звільненим від відбування покарання з випробуванням;

застосовувати заходи заохочення до осіб, засуджених до покарання у виді виправних робіт;

надавати особам, засудженим до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, погодження на виїзд за межі України;

надавати дозвіл на звільнення з роботи за власним бажанням особам, які відбувають покарання у виді виправних робіт;

одержувати в установленому порядку від державних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та громадських об'єднань інформацію, пов'язану з виконанням завдань, визначених Законом України «Про пробацію»;

взаємодіяти з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також громадськими об'єднаннями, релігійними та благодійними організаціями;

залучати спеціалістів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до їх компетенції.

5. Персонал органу пробації має також належним чином виконувати обов'язки. Обов'язок – це встановлена законодавством і забезпечена державою міра необхідної поведінки суб'єкта права. До обов'язків персоналу пробації належать:

надавати суду інформацію, що характеризує особу, для прийняття рішення про міру її відповідальності, виконувати покарання відповідно до вимог кримінально-виконавчого законодавства;

забезпечувати дотримання прав людини й громадянина, реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів пробації, вимог законодавства щодо виконання й відбування кримінальних покарань;

сприяти трудовому та побутовому влаштуванню осіб, які готуються до звільнення від відбування покарання.

Службові обов'язки персоналу органу пробації визначаються посадовими інструкціями, що затверджуються директором Центру пробації.

Начальник органу пробації зобов'язаний:

здійснювати керівництво діяльністю органу пробації;

розподіляти обов'язки між працівниками органу пробації, очолювати та контролювати їх роботу;

організовувати роботу з планування діяльності органу пробації, проводити моніторинг виконання запланованих заходів;

вносити пропозиції керівництву Центру пробації щодо вдосконалення роботи органу пробації;

вносити пропозиції керівництву Центру пробації щодо заохочення персоналу органу пробації та притягнення його до дисциплінарної відповідальності;

за дорученням керівництва Центру пробації виконувати інші завдання.

Начальник органу пробації має право:

за дорученням керівництва Центру пробації представляти орган пробації в інших державних органах, брати участь у заходах з питань, що належать до компетенції органу пробації;

одержувати в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання завдань, покладених на орган пробації;

подавати керівництву Центру пробації пропозиції щодо організаційно-штатної структури підпорядкованого органу пробації;

здійснювати добір кандидатів на вакантні посади до органів пробації.

Персоналу органів пробації забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової та творчої

діяльності, медичної практики й інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю. Також заборонено входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді) чи ревізійній комісії господарської організації).

Зміст соціально-правового захисту складається не тільки з нормативного забезпечення реалізації й захисту прав, свобод, обов'язків і законних інтересів, він охоплює також організаційні норми, які надають правовим гарантіям реально функціонуючого характеру. Форму соціально-правового захисту розуміють як установлений порядок захисту прав, свобод, обов'язків і законних інтересів. Для захисту своїх прав та законних інтересів персонал пробації може утворювати професійні об'єднання та професійні спілки.

На осіб рядового й начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України поширюються соціальний захист поліцейських, визначений Законом України «Про Національну поліцію», а також порядок та умови проходження служби, передбачені для поліцейських. Умови й розміри грошового забезпечення осіб рядового та начальницького складу й оплати праці персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України визначаються Кабінетом Міністрів України.

До особливих умов соціального захисту працівників пробації належать такі норми: особам рядового й начальницького складу кримінально-виконавчої служби встановлюється пільговий залік вислуги років для призначення пенсії.

Стаття 20. Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією

1. Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією, здійснюється відповідно до Закону України «Про

волонтерську діяльність» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

2. Основним завданням волонтерів пробації є сприяння органу пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи.

3. Волонтери пробації здійснюють свої повноваження під керівництвом персоналу органу пробації.

4. Положення про організацію діяльності волонтерів пробації затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації.

Одним із головних чинників, які можуть забезпечити виконання уповноваженими органами з питань пробації покладених на них завдань і функцій, є налагодження тісного співробітництва з громадянським суспільством, спільна робота у напрямі соціалізації правопорушників.

З цією метою законодавцем передбачена можливість залучення до виконання функцій, покладених на пробацію, волонтерів пробації.

Волонтер (від лат. voluntarius – добровільний) – це людина, яка добровільно здійснює за власний рахунок безоплатну суспільно корисну діяльність.

Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтером пробації може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, уповноважена органом пробації на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній і безоплатній основі.

Волонтерська допомога – робота та послуги, що безоплатно використовуються на надаються волонтером.

Волонтерська діяльність в пробації – це велика соціальна відповідальність та певний ризик, тому до здійснення волонтерства можуть бути допущені винятково громадяни, які це усвідомлюють та мають навички вирішення конфліктних та складних ситуацій. Кандидати у волонтери мають пройти добір і навчання.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5 «Про затвердження Положення про

організацію діяльності волонтерів пробації», волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією, здійснюється волонтерами пробації за такими напрямками:

- сприяння уповноваженим органам з питань пробації у здійсненні наглядових заходів за місцем роботи та навчання суб'єктів пробації;

- участь у проведенні соціально-виховної роботи із суб'єктами пробації;

- участь у складанні та реалізації індивідуальних планів роботи із суб'єктами пробації;

- участь у проведенні індивідуально-профілактичної роботи із суб'єктами пробації;

- надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги суб'єктам пробації;

- сприяння у працевлаштуванні суб'єктів пробації, залученні їх до навчання, виховних заходів та соціально корисної діяльності;

- сприяння у реалізації пробаційних програм стосовно суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

- участь у реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення суб'єктів пробації та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Діяльність волонтерів пробації, пов'язана із здійсненням **наглядових заходів** за дотриманням суб'єктами пробації обов'язків, визначених законом і покладених на них рішенням суду, передбачає участь у:

- перевірці суб'єктів пробації за місцем роботи або навчання;

- перевірці виконання обов'язків, покладених рішенням суду на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

- перевірці достовірності поважних причин, що зумовили неявку суб'єктів пробації до уповноваженого органу з питань пробації в призначений строк;

- заходах, пов'язаних з початковим розшуком суб'єктів пробації, місцезнаходження яких невідоме.

Залучення особи до волонтерської діяльності, пов'язаною з пробацією, здійснюється органом пробації за письмовою заявою цієї особи після проходження співбесіди з працівником органу пробації та заповнення анкети волонтера пробації. Під час співбесіди працівником уповноваженого органу з питань пробації з'ясовуються здатність особи до волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, її мотивація, досвід роботи, освіта та інші відомості, що характеризують кандидата у волонтери пробації.

Кандидату у волонтери пробації органом пробації може бути встановлений випробувальний строк до трьох місяців, під час якого вивчаються його моральні та ділові якості.

Заходи з провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, щодо конкретного суб'єкта пробації визначаються працівником органу пробації в індивідуальному плані роботи із суб'єктом пробації.

До діяльності волонтерів пробації *можуть залучатися*: студенти вишів, фахівці державних органів та установ (центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служб у справах дітей, центрів зайнятості тощо), члени благодійних і громадських організацій, члени релігійних організацій, фізичні особи, які володіють певними знаннями, уміннями та навичками, що можуть допомогти у виконанні завдань, поставлених перед органами пробації.

Волонтерами пробації не можуть бути: особи, які мають не погашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість, особи, які раніше були виключені уповноваженим органом з питань пробації зі складу волонтерів пробації через допущення дій і вчинків, які негативно вплинули на репутацію волонтера пробації, уповноваженого органу з питань пробації, порушили права суб'єктів пробації. Волонтери пробації залучаються до роботи з суб'єктами пробації лише за згодою останніх.

Доступ волонтерів пробації до відомостей щодо персональних даних суб'єктів пробації можливий виключно за умови надання суб'єктом персональних даних однозначної згоди на таку передачу персональних даних, а також за умови підписання з волонтером договору про провадження

волонтерської діяльності, що передбачає обов'язок волонтера не розголошувати персональні дані та інші відомості про суб'єкта пробації, які стали відомі у зв'язку з волонтерською діяльністю.

Орган пробації укладає з волонтером пробації, який бере участь у здійсненні нагляду за суб'єктами пробації та проведенні з ними соціально-виховної роботи, **договір** про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією (далі – договір).

За договором одна сторона (волонтер) зобов'язується за завданням іншої сторони (орган пробації) особисто безоплатно здійснювати волонтерську діяльність протягом установленого в договорі строку, а уповноважений орган з питань пробації зобов'язується забезпечити волонтеру пробації можливості для здійснення волонтерської діяльності. У договорі може визначатися порядок відшкодування волонтеру витрат, пов'язаних з виконанням договору.

Договір про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, має містити:

- завдання;
- період провадження волонтерської діяльності;
- відповідальність за заподіяні збитки;
- умови розірвання договору.

Орган з питань пробації під час залучення до своєї діяльності волонтерів пробації зобов'язаний:

забезпечувати волонтерам пробації безпечні та належні для життя і здоров'я умови здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;

здійснювати підготовку волонтерів;

надавати волонтерам пробації достовірну, точну та повну інформацію про зміст та особливості провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;

забезпечувати волонтерам пробації вільний доступ до інформації, що стосується здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією.

Волонтер пробації під час здійснення своїх повноважень має право на:

безпечні та належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема, отримання достовірної, точної і повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;

перебування на території і в приміщеннях підприємств, установ та організацій за дозволом їх керівників або уповноважених ними осіб;

участь у відвідуванні суб'єктів пробації за місцем їх роботи або навчання;

проведення зустрічей із суб'єктами пробації для здійснення заходів соціально-виховної роботи;

захист своїх прав відповідно до законодавства;

інші права, передбачені договором і законодавством.

Волонтер пробації під час здійснення своїх повноважень зобов'язаний:

сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки щодо здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;

не допускати дій і вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера пробації та уповноваженого органу з питань пробації;

не допускати дій та вчинків, які можуть порушити права суб'єктів пробації;

виконувати умови договору;

дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом.

За порушення прав суб'єктів пробації волонтери пробації несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством України.

Стаття 21. Взаємодія органу пробації з органами влади, підприємствами, установами та організаціями

1. Орган пробації під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому цим Законом та іншими нормативно-правовими актами порядку з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

1. У Рекомендації CP/REC(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію

зазначено, що служба пробації повинна співробітничати у взаємодії з іншими державними або приватними організаціями і місцевими органами місцевого самоврядування для того, щоб сприяти залученню засуджених у життя суспільства. Необхідна скоординована і взаємодоповнююча діяльність різних відомств на основі застосування різних галузей науки для вирішення часом складних проблем засуджених і забезпечення безпеки суспільства.

2. Взаємодія – це певний вид взаємозв'язку суб'єктів, які вирішують єдині або спільні завдання і виявляється в їхній спільній або узгодженій діяльності. Взаємодія органу пробації з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями здійснюється для ефективного виконання покладених на них завдань, якісної та своєчасної організації наглядових заходів, соціально-виховної роботи, здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення, реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та ін. Взаємодія уповноважених органів з питань пробації з органами влади, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з початку і до завершення роботи з суб'єктом пробації.

3. До основних форм взаємодії органу пробації з іншими суб'єктами належать: здійснення заходів, спрямованих на надання послуг щодо ресоціалізації суб'єктів пробації, складання і погодження планів спільних дій; спільне визначення та погодження форм і методів соціальної роботи, спільна проектна діяльність інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування, обмін методичною літературою, аналітичними та інформаційно-довідковими матеріалами; організація та проведення науково-практичних конференцій, круглих столів; висвітлення у засобах масової інформації актуальних питань соціальної роботи з особами, які перебувають на обліку в уповноважених органах з питань пробації, та ін.

4. Основними напрямками взаємодії є надання послуг, спрямованих на мінімізацію виявлених криміногенних потреб

суб'єктів пробації (житло, освіта, робота, матеріальне становище, контроль над поведінкою та мисленням, психічний стан, зловживання алкоголем, зловживання наркотичними засобами, стосунки у суспільстві, стосунки з рідними та близькими, ставлення до правопорушення, готовність до змін); організація контролю за поведінкою суб'єктів пробації під час їхнього перебування на обліку та виконанням плану індивідуальної роботи; залучення до процесу ресоціалізації суб'єктів пробації; внесення пропозицій щодо вдосконалення взаємодії сторін.

5. Орган пробації відповідно до законодавства взаємодіє як з державними органами, так і з недержавними інституціями. Під час здійснення своїх повноважень взаємодія відбувається із судами, прокуратурою, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, установами виконання покарань та слідчими ізоляторами, військовими комісаріатами, сервісними центрами МВС, з адміністрацією установ, підприємств та організацій, де працює засуджений, суб'єктами соціального патронажу (органами соціального захисту населення, центрами зайнятості, центрами соціальної адаптації, спеціальними будинками-інтернатами, закладами для бездомних осіб, центрами обліку бездомних осіб, територіальними центрами соціального обслуговування, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, закладами соціального обслуговування, службою у справах дітей, закладами соціального захисту дітей, закладами охорони здоров'я, виконавчими органами сільської, селищної або міської ради), громадськими, благодійними, релігійними організаціями та ін.

6. Крім того, орган пробації може інформувати засоби масової інформації і громадськість про діяльність служби пробації для кращого розуміння її ролі та значення для суспільства.

Розділ V

НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

Стаття 22. Контроль за діяльністю органу пробації

1. Контроль за діяльністю органу пробації здійснюється відповідно до закону.

1. За загальним підходом, контроль розглядається, як правило, як один із засобів забезпечення дотримання законності й дисципліни в державному управлінні. Завдання контролю як функції відповідних структур полягає у спостереженні та перевірці розвитку системи і всіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні можливих помилок і суб'єктивних неправомірних дій, що суперечать чи виступають чинниками стримування такого розвитку. Звідси відомчий контроль за діяльністю органу пробації – це сукупність активних, планомірних і реальних дій, що забезпечують: а) неухильне дотримання органом пробації, його посадовими особами встановленого порядку діяльності, норм чинних нормативних актів, прав і законних інтересів суб'єктів пробації; б) використання різних заходів реагування на випадки порушення; в) надання суспільству та державним органам і установам об'єктивної інформації про стан справ у діяльності органів пробації.

2. Як передбачено у ст. 23 КВК України, за діяльністю органів і установ виконання покарань здійснюється відомчий контроль вищестоящими органами управління і посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

3. Контроль за діяльністю органу пробації призначений не лише для виявлення порушень. Основне його призначення – це підвищення ефективності діяльності органів пробації, поліпшення стану управління системою, укріплення законності та, як наслідок, правопорядку в підпорядкованих органах виконання покарань, а також для усунення прорахунків у процесі реалізації покладених на пробацію завдань. Саме тому до власних функцій відомчого контролю, зазвичай, відносять

інформаційну, профілактичну, правоохоронну та регулюючу функції.

4. Інформаційна функція відомчого контролю полягає в тому, що його здійснення надає можливість суб'єкту управління отримати інформацію про стан справ у сфері його інтересів і результати управлінського впливу, відповідність діяльності об'єкта чи об'єктів управління визначеним завданням, установленим межам; регулююча функція відомчого контролю спрямовується на те, щоб у разі виявлення розходжень між заданими і фактичними діями, шляхами, обраними для досягнення мети, можна було вжити заходів, спрямованих на виправлення ситуації. Здійснення правоохоронної функції надає можливість виявити і попередити саму можливість невиконання рішень та вчинення порушень існуючих процедур. Метою профілактики є виявлення причин і умов здійснення порушення з їх наступним усуненням для недопущення нових схожих випадків. Профілактична функція відомчого контролю надає можливість на початкових стадіях проаналізувати шляхи виконання поставлених завдань і вже на цій стадії попередити недостатньо обґрунтовані кроки у їх розв'язанні, а під час виявлення неправомірної поведінки підконтрольних суб'єктів – вжити заходів реагування. Правоохоронна функція спрямована на припинення неправомірних дій відповідних органів посадових осіб, або на необхідність виконання встановлених правил. Вона пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності. Відповідальність, «каральний» вплив – реагування на вчинене правопорушення. Правоохоронна функція контролю хоча й посідає значне місце в діяльності інституцій, що його здійснюють, все ж не є визначальною. Як засіб забезпечення законності, вона спрямована на припинення неправомірних дій, пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності, застосуванням заходів державного примусу.

5. Відповідно до Типового положення про уповноважений орган з питань пробації, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18.08.2017 р. № 2649/5, орган пробації безпосередньо підпорядковується Державній установі «Центр

пробації» та є відокремленим підрозділом без права юридичної особи. Звідси саме Державна установа «Центр пробації» виступає вищестоящим органом управління територіальними підрозділами пробації та ключовим суб'єктом здійснення відомчого контролю.

6. Форми і методи здійснення відомчого контролю чинними законодавчими актами чітко не визначені. У Положенні про Державну установу «Центр пробації», затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2017 р. № 4322/5, міститься посилання лише на таку форму його здійснення, як планові та позапланові перевірки діяльності органів пробації. У науковій літературі до форм відомчого контролю відносять перевірку, ревізію, інспектування, заслуховування звітів, запити, витребування та аналіз документів тощо. Зазвичай їх поділяють на два основних види: правові та не правові (організаційні). Не правові (організаційні) форми контролю застосовуються для забезпечення його правових форм, не вимагають повного та суворо визначеного закріплення у нормативних актах, не тягнуть юридичних наслідків. Правові форми контролю – це можливі дії, які вчиняються суб'єктом контролю у межах їх компетенції, регламентовані правовими нормами та такі, що тягнуть правові наслідки. Форми контролю виступають здебільшого у комплексному поєднанні.

7. У межах відомчого контролю Державна установа «Центр пробації» виконує значну кількість функцій: контролює виконання уповноваженими органами з питань пробації завдань та планів роботи; забезпечує моніторинг ефективності реалізації пробаційних програм; узагальнює та аналізує статистичні дані, необхідні для оцінки ефективності діяльності уповноважених органів з питань пробації та пробації у цілому; проводить планові та позапланові перевірки діяльності уповноважених органів з питань пробації, готує звіти за їх результатами та контролює стан виконання заходів, спрямованих на усунення виявлених прорахунків; надає методичну та практичну допомогу за результатами перевірок діяльності підпорядкованих підрозділів (розділ III Положення про Державну установу «Центр пробації», затвердженого

наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2017 р. № 4322/5).

8. Відомчий контроль за діяльністю органу пробації також забезпечується філіями Державної установи «Центр пробації» у відповідних областях. Однак, на відміну від Державної установи «Центр пробації», її філії значно обмежені в повноваженнях: так, вони фактично позбавлені можливості самостійного реагування на виявлені порушення і мають право лише клопотати про застосування до працівників заходів заохочення і стягнення, інших форм реагування. Головне завдання філій полягає у здійсненні щоденного контролю за діяльністю підпорядкованих підрозділів та швидкий вплив на прогалини в організації їх роботи.

Стаття 23. Нагляд за додержанням законів органом пробації

1. Нагляд за додержанням законів органом пробації здійснюють Генеральний прокурор і підпорядковані йому прокурори відповідно до закону.

{Стаття 23 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016}

1. Коментована стаття закріплює, що окрім відомчого контролю, передбаченого у ст. 22 цього Закону, за певними аспектами діяльності органів пробації здійснюється нагляд. У звичайному розумінні поняття «контроль» та «нагляд» тотожні: контроль визначають як спостереження з метою перевірки або нагляду; перевірку, а нагляд – спостереження для охорони, контролю тощо. Нагляд, як і контроль, поєднує єдина мета – забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні, форми здійснення роботи – перевірки, витребування звітів, пояснень тощо, обов'язковість вказівок. Але контроль, на відміну від нагляду, проводиться повсякденно й безперервно широким колом органів. Нагляд же здійснює єдиний державний орган – прокуратура; різна у них і нормативна база.

2. Предметом прокурорського нагляду, як це слідує з функцій, закріплених у ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», є додержання законів під час виконання судових рішень у

кримінальних справах. Звідси об'єктом нагляду відносно органів виконання покарань є дотримання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку й умов виконання й відбування покарання засудженими, їх прав, а також обов'язків. Об'єктом відомчого контролю виступає вся діяльність уповноважених органів з питань пробації. Саме у цьому і полягає основна відмінність відомчого контролю від прокурорського нагляду.

3. Відповідно до ст. 2 та 26 Закону України «Про прокуратуру» в Україні забезпечується нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах. Наказом Генеральної прокуратури України від 20.04.2016 р. «Про організацію діяльності прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян», до основних завдань діяльності на цьому напрямі віднесено забезпечення нагляду за додержанням законодавства під час виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Нагляд за виконанням кримінальних покарань відповідно до ст. 121 Конституції України є винятковою компетенцією прокуратури як державного органу і полягає у діяльності прокурора щодо забезпечення додержання законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

4. З ухваленням Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Основний Закон України доповнено ст. 131-1, редакція якої не передбачає серед функцій органів прокуратури здійснення нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Водночас у підпункті «а» пункту 16 розділу I вказаного Закону в новій редакції викладено пункт 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, згідно з яким прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних

законів функцію нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах.

5. У Методичних рекомендаціях з питань організації діяльності прокурорів з нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, констатовано, що відповідно до ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» прокурорам у межах компетенції нагляд доцільно здійснювати, зокрема, в уповноважених органах з питань пробації, що здійснюють примусове виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час виконання постанов суду у справах про адміністративні правопорушення про застосування громадських чи виправних робіт. До того ж прокурори повинні пам'ятати, що відповідно до пункту 5.2 наказу Генеральної прокуратури України від 19.01.2017 р. № 15 «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» та пункту 11 наказу Генеральної прокуратури України від 20.04.2016 р. № 161 «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» питання проведення прокуратурами на місцях перевірок окремих об'єктів нагляду, а також участі у спільних перевірках можна визначати наказами керівників регіональних прокуратур.

6. Згідно з вимогами ч. 2 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд в органах виконання покарань шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах. За результатами проведених перевірок, у разі виявлення порушень норм чинного законодавства, прокурор має видавати акт реагування – вказівку. У зв'язку з цим, як передбачено ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», письмові вказівки прокурора, надані органам, що виконують судові рішення у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, є

обов'язковими і підлягають негайному виконанню. До того ж, оскільки прокурор забезпечує нагляд саме за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, то вона має містити посилання на конкретну порушену норму кримінально-виконавчого закону, а підміна цієї вимоги загальними фразами про недосконалість якогось процесу або дії, що чітко не визначені нормативними актами, свідчить про формальний підхід органів прокуратури до виконання своїх обов'язків.

7. Суб'єктами нагляду є Генеральний прокурор України і підпорядковані йому прокурори. Безпосередній нагляд за додержанням законів у виконанні кримінальних покарань та пробації здійснюється регіональними прокуратурами. Організаційне забезпечення та координація діяльності регіональних прокуратур, надання їх працівникам необхідної практичної та методичної допомоги у забезпеченні здійснення нагляду за додержанням законів у відповідних органах та установах Міністерства юстиції України, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, здійснює відділ нагляду за додержанням законів під час виконання кримінальних покарань та пробації, який входить до складу управління нагляду за додержанням законів у виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру в місцях несвободи Генеральної прокуратури України (Положення про управління нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру у місцях несвободи Генеральної прокуратури України, затверджене наказом Генеральної прокуратури України від 12.12.2016 р. № 399).

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності.

2. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

підготувати та подати до Верховної Ради України пропозиції щодо внесення змін до законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям цього Закону;

вжити заходів щодо приведення у відповідність із цим Законом підзаконних нормативно-правових актів, забезпечивши набрання ними чинності одночасно з введенням у дію цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

прийняти нормативно-правові акти, передбачені цим Законом;

забезпечити перегляд і прийняття міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

вжити інших заходів для реалізації цього Закону.

Частина перша Прикінцевих положень Закону містить норму, яка визначає порядок набуття Законом чинності, а також визначає строк введення Закону в дію, необхідний для забезпечення певних умов введення Закону в дію.

Чинність Закону надає йому нормативної обов'язковості в системі законодавства, юридичної властивості підпорядковувати дію відповідних нормативно-правових актів нижчого рівня та індивідуальних правових актів.

Набуття Законом чинності як юридична передумова його дії виникла 27.02.2015 р., оскільки його було опубліковано 26.02.2015 р. в № 35 офіційного видання Верховної Ради України «Голос України».

Починаючи з цієї дати, законодавцем було визначено шість місяців для вжиття заходів, необхідних для введення

Закону в дію. Тобто Закон було введено в дію з 28 серпня 2018 року.

Уведення Закону в дію пов'язане не лише з юридико-технічними заходами, а й іншими, без яких Закон не може належно діяти та які визначаються останнім абзацом ч. 2 Прикінцевих положень Закону як «інші заходи для реалізації цього Закону»: організаційні, кадрові, інформаційні, фінансові, матеріально-технічні та ін.

Разом із тим ч. 2 Прикінцевих положень Закону законодавець зобов'язав Кабінет Міністрів України насамперед здійснити заходи з розроблення законодавчих і підзаконних актів, пов'язаних з прийняттям Закону, приведення у відповідність чинних або розроблення нових нормативно-правових актів, передбачених Законом.

7 вересня 2016 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» № 1492-VIII, який набрав чинності 08.10.2016 р.

Зазначеним Законом внесені зміни, пов'язані з прийняттям Закону України «Про пробацію» до Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25–26, ст. 131); Кримінально-виконавчого кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 3–4, ст. 21); Кримінального процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 9–13, ст. 88); Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 22, ст. 303 із наступними змінами); Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 11, ст. 51; 2013 р., № 21, ст. 208; 2014 р., № 12, ст. 183); Закону України «Про психіатричну допомогу» (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 19, ст. 143; 2013 р., № 21, ст. 208); Закону України «Про охорону дитинства» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 30, ст. 142); Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 49–51, ст. 376 із наступними змінами); Закону

України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 15, ст. 232; 2013 р., № 30, ст. 343); Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., № 23, ст. 284) та Закону України «Про волонтерську діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 42, ст. 435; 2015 р., № 22, ст. 146).

Зазначені зміни стосувалися правового врегулювання новацій, пов'язаних із повноваженнями органів пробації, досудової доповіді, пробаційного нагляду та пробаційних програм. Крім того, низка змін була спрямована на врегулювання проблемних питань практики виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, усунення прогалин і суперечностей у цих нормах.

Слід зазначити, що п. 1 Прикінцевих положень зазначеного Закону набрання чинності положеннями щодо застосування пробаційних програм було відтерміновано майже на рік і три місяці з 1 січня 2018 року.

Таке рішення законодавця було пов'язане з необхідністю додаткового часу на розроблення та підготовку до реалізації пробаційних програм, участь у заходах яких може покладатися на засудженого як обов'язок у порядку, визначеному ст. 75–76 КК України.

Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм згідно з ч. 5 ст. 10 Закону визначається Кабінетом Міністрів України і, відповідно, був затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм» від 18.01.2017 р. № 24. Зазначена Постанова набрала чинності з 1 січня 2018 року разом із набранням чинності законодавчими положеннями про пробаційні програми.

Крім того, у положеннях Закону безпосередньо зазначено про розроблення ще чотирьох нормативних документів: порядку складення досудової доповіді (ч. 5 ст. 9 Закону); порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими (ч. 2 ст. 10 Закону); положення про організацію діяльності волонтерів пробації (ч. 4 ст. 20 Закону);

порядку взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення заходів пенітенціарної пробації (ч. 3 ст. 11 Закону).

Протягом 2015–2018 років було прийнято три закони, чотири акти Кабінету Міністрів України та шістнадцять наказів Міністерства юстиції України, які регламентують діяльність органів пробації.

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР
до
ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ПРОБАЦІЮ»**

Дизайн обкладинки: Кандиба Т. П.
Технічний керівник Кандиба Ю. А.

Матеріали подано в авторській редакції

Підписано до друку 29.01.2019. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Ум.-друк. арк. 19,53. Наклад 000 пр. Зам. № 0000

Видавець і виготовлювач «ФОП Кандиба Т. П.»
Вул. Незалежності, 16, м. Бровари, 07400
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5263 від 20.12.2016.
E-mail: diz18@ukr.net
Тел.: 067 231-02-86
099 912-31-22
099 120-25-24